

నానార్ గాంధీర్ చమలాకరి

Sno 720

అను 6861

శ్రీ సీతారామం.

నానార్థగాంభీర్యచమత్కారిక

—‡)(0 0 0)(‡—

అనునీగ్రంథము

తెనుగుపద్యములు, సంస్కృతశ్లోకములు, హిందుస్తాని - తెనుగు - సంస్కృతము కలి

సియున్న చమత్కారపద్యములు, వదరంగపుయెత్తులు,

మొదలగునవి జేర్చి

కుచ్చర్లపాటి సూర్యనారాయణరాజుగారిచే

గోదావరిజిల్లా యిలాకా తుని పట్టణంబున

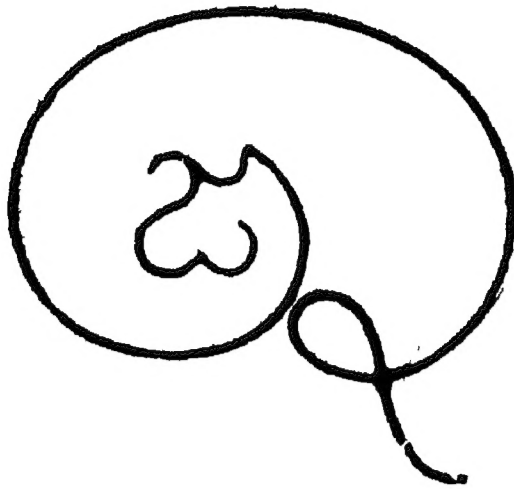
వెలసియున్న

శ్రీ గాజూ పత్తవాయ వెంకటసింహాద్రిజగపతిరాజు బహదరుగారి

స్వకీయ

శ్రీ సీతారామనిలయముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రింపించి ప్రకటంపఁబడియె.

డి.ఎం. అగష్టు ౧౯౯౨ సం॥రం

శ్రీ రామ లు.

—॥॥॥—

శ్రీ సీతా రామ లక్ష్మణ భరత శత్రుఘ్న

అంజనేయ సమేత శ్రీ సీతా రామాయ నమః

శ్రీ విఘ్నే శ్వ రా య నమః॥

శ్రీ పార్వతీ శివా య నమః॥

శ్రీ సరస్వతీ బ్రహ్మణే నమః॥

—॥॥॥—

వానాధ్యగాంధ్యధ్యవమత్యా రిక్తి.

—

క॥ ఏమీననతాచేలన । నామంగిటికేలరాదు సరహరిపిన్నా । రామ
లమున్నారంపిన । ప్రేమతమరిబుద్ధిచెప్పి పలువవెకలికీ॥

మున్నూర్తం - వరాహం - సారసింహం - హమనం - పరశురామ - శ్రీరామ - బలరామ
కాన్తం - శలికీ॥

తేజిలనమ - తామనేలవాడు - నామంగిటికేలరాదు - సరహరి - విన్నవాడు - మున్నూ
రామమువంటిచినా - ప్రేమతో - మరిబుద్ధిచెప్పి - పలువవె - శలికీ॥

గీ॥ సామువెన్నెలగుత్తిపూసజ్జదాల్చు । వేల్పుటిల్లాలుపైదోడువిడిదిగన్న ।
మిన్నపావడగలకన్నెమిన్నగన్న । కన్నెదొరసామిసిరిమిమ్ముగాచుగొం॥

సంబంధం - వార్వరీతవి - మైనాకుడుముగ్రుడు - భూదేవి - సీతాదేవి - శ్రీరామము

ఉ॥ గోపబృహద్వయాహితునకు సఖుడైనవిశంగిలాంబుజా । క్షీవ
తినంతరంగిమైన జేల్పుగగన్నె సప్పిలిప్పిలా । చాపలలోచనేనునిశంబు

భగంబుగజేయుజేవరగ । ప్రాపుగబెండ్లియ్యాడుసతి పట్టనిగట్టిగసంవ్వరిం
దెనగ॥

గోప, పృథ్వీశు - బృహద్రథ, బాహుశుల - పృథ్వీశులగుడుగు శుభములొకదాని మ
స్యమునకు ముక్తుడుగు

పితంగిలాంబుజాక్షివతి.

పితంగిలాంబుజాక్షివతి - అంబుజాక్షి - శ్రీ - కనియి - నికాశిని మనంబునగన్న
లసన్ననిప్పలా చావలలోచనేనుగా

అసత్, ప్రకాశించుచున్న - కిలప్పలా, లక్ష్మీయనెడు - చావలలోచనా, చాంబుకుతుతోకి
గన్నులగలశ్రీకి - అనున, కనిమోయగువిష్ణుశున - భగంబు బాగుగా జేయునట్టి యీశ్వ
రునికెండ్లియారిన పార్వతీకుమారడుగు విష్ణుశ్వరుని దృఢముగ నెల్లప్పుడు దలంచెదను. బృ
హద్రథ - పితంగిలాం - పిలిప్పలావలములపితృవర్ణములయందు - అశ్వోపైబృహద్రథ, రాత్రునై
పితంగిలా, శ్రీశ్వపిలిప్పలా, అను వైదికకోశముల ప్రమాణములు. కిట్లు మనంబువలన విం
ద్రుడు శుభ్రైవననగ్గున.

కయ్యమామనసాజాతః - అనుభవమనూర్తివార్యము ప్రకాశము

క॥ భక్షణపేరిటిపక్షికి । భక్షణయగునట్టివాని భక్షణసఖునిగా । భ
క్షించునతనితనయుని । నీక్షించినవానిసుతుని వేడ్క భజింతుగా॥

చ॥ వనచరులెండినమ్మనికివైరులువైరిదమాజువైరియా । ఘృణకుమా
మవైరిసుతుగాచిన యాతని పిన్నతెండ్రీయా । యనఘుని యన్నయన్నము
ను నాయువడంచినచానితమ్మురిగా । నెనరుగగన్నవానిసుతునేలినవైనానికి నే
ను ముక్తికెరదగా॥

గీ॥ రెండ్రీకొడుకులాక్కతరుణునిరమియింపపుత్రులిద్దకొందిపోరుగలు
గ । నొకనిజంపరాజ్యమొకనికిచ్చినప్రభు । వాతడిచ్చుమాకునఖిలశిరులు॥

గూర్వదు - మురుదు - కుంతిదవి - కర్ముధర్మరాజు - భూమి - కృష్ణకూర్తి.

గీ॥ అలివొల్లకయ్యన్నవానక్కముగని । అందులోదాగియన్నవానక్కముగ
ని । నన్నినాథనిజెరుచుదానమ్మనవతి । సమలుదయ దేసినిమ్మనక్షిండుగాత॥

విద్యులవారు - గె.ఎ. - సముద్రము - మైసూరు - వాక్యము - సామంతము - గె.ఎ. - గె.ఎ. -
 గె.ఎ. - గె.ఎ. - గె.ఎ.

శ్రీ॥ సుష్టిమయనిమిసనదోక్షవాసిః స్వలోచిత్రీకినంబ్రితః శాంతమహాయ
యః । కొచ్చకోడలు పెనిమిటికప్పునాచె । గిత్తుకొంటియుమిమ్ముగే ధీమానుభవః ॥

క. పరినుతుకుంబ్రలిగానాను । సరినుతుజేరగొన్న పట్టి గానానాను
కుక । క్షితిగన్నదానిగనాను న్నతికరుతో మలాంగిరిక్షిచుమిమలా ।

సే॥ రెండవదానిపై మొందుగా గమనించు మేటిచేతనవలన గొప్ప విప్లవము
మాధిపతిమాన్యపట్టినిదిగనాడిపంచమాధిపతానుపరిగిగాడి । నీకనియ్యదు
ద్రియ ద్వాదశంబులుగలపురుషునిబంధించిపురముబోడ్చి । ముగిసినాన
పుముందుగాబడినూల్చి వానికిన్ననుపెద్దవానిజంపి । పప్పు ముగ్గురేమనగా
రవితోదాసుల బ్రోచుఘనుమిమ్ముగాచుగార॥

సీ॥ ధరణిపుత్రునిపినతల్లితత్త్వనినుతుతాత యల్లునగాతకితండ్రి గొఱుపి ।
 కొడుకుతండ్రికితండ్రి కోడలినునుబంట నణచినాతకితండ్రి కిద్రునును ॥
 తత్త్వనియేలికతండ్రివియ్యంతుని కూతు నేర్పుగ జేరిగొన్నవాని । తనయని
 దుంచినఘనకపుషధముదెచ్చుతండ్రిసుపుత్త్రితక్కిరసమారు । అచ్చకోడలు
 కోడలుఅన్నతండ్రి । భార్యవడ్డనుకొలుపున్న భామజనమ । తనయిదేన-
 గూలిసఘనునితల్లి । ధరుడుమీకెచ్చుపుత్రపాత్రాభివృద్ధి॥

సీ॥ పరగవెయ్యిటిమీద వదిహేనుకన్నులు గలవ్రభు లేనహంబ్రు బండ్ల
లుపి । మూడుకుచంబుల ముద్దయలిరువుగు మోహనాక్రాంతముముదమ
నొంద । యేడుపాదంబుల యిరువురుభృత్యులు సేవకొచితవృత్తిజేరి నలు
ప । తొమ్మిదిజిహ్వల తోనున్నపురుషులు కనుసన్నమువుగు ఘనతజెలు
ప । నలరుతలజిహ్వకన్నులు నైదువేలు । అంబీరీయాంగ మేష్టా నల
రుచుండు । నట్టిదేవుండుబ్రబలకళ్యాణమూర్తి । కామితార్థంబుమీకిచ్చు క
రుణావోడి॥

నావార్థగాంభీర్యవచనకారిక.

సీ॥ ఘనపుష్పరుహశరాజననిసహాయరథరమేననిలదినతరుణిసవనః।
 ఘనపుష్పరునితండికూతురుతోబుట్టువరసివార్ధిండిననతనిజనకు । పరిచేత
 సంతలంబుపసిడిగైకొనువానికంచుకంబూడ్చినఘనునికూర్చి । పుత్రునిసంత
 సంతండిబ్రోచెటిబంబుతమ్మునిభార్యకు దనరునన్త । కగ్రజాతునియనుజ
 స్మృనాతినికినిచెల్లెలొనాతయిన్తపదన్నదిడ్డ । కొడుకుమామను కూతురుకొ
 డుకునేలి । నట్టిదేవుండభీష్టంబులిచ్చుగాత॥

ఉదకం - పద్మం - బాణం - శ్రీ దేవి - చంద్రుడు - సాంకమూర్తి - పార్వతీదేవి - గంగ -
 కీష్కలవారు - శిఖండి - భృమహిమహారాజు - త్రోమదేవి - దృష్టదృష్టమహారాజు - అశ్వత్థామ -
 ద్రోణాచార్యులవారు - దుర్యోధనుడు - కర్ణుడు - దశేంద్రుడు - వారి - అంగుడు - సుగ్రీ
 ఖడు - అంజనేయులు - కీలుడు - హిడింబి - మంతి - ధర్మరాజు - అర్జునుడు - దుష్టిదేవి -
 తేవకీదేవి - శుభద్ర - అభిమన్యుడు - విరటరాజు - ఉత్తర - పరీక్షిత్తమహారాజు - కృష్ణమూర్తి.

సీ॥ సలిలంబువాసియోగుదసుధాకరజాటునిలుసంగకమలమైవెలసి
 యుండు । తరువాతకమలబాంధవునిల్చి మునుపటివారిమాసుపగకుజే
 రుడవును । సలిలతయప్పటిసలిలమావంకనేనిలుపగమిహిరుడైవెలసియుం
 డు । సింధురాననునియాసేమకుదెప్పించి కీక్షింపరుద్రసంఖ్యాక్షరములు ।
 గానబడియున్నయలవానికదనమునను । మించియుంచిన జగజెట్టియుచిత
 ముగను । సిరియునాయువుసంకల్పసిద్ధిజయము । పరగదయచేయునీసభా
 పతికినిపుడు॥

సీ॥ చుక్కలగడుబ్రోవునెక్కుటెక్కుమువానియస్త్రంబుసుతునిమే
 న్లునన్న । కొడుకుతమ్మునిమేనకోడలిపెదబావతండితండితనూజధవుని
 మామ । మనమనికేడింబమరియునాతనిగల్గినవతమ్మునిరొమ్ముజరచువా
 ని । జనకునికిల్లాలితనయులలోపెద్దవినగబెంపొందిప్రసిద్ధిగాను । ధరము
 శంబునబాహ్యళిజెరచువాని । సిరియుగలడెలమిలేర్పిరమువాడు । బరగ
 గృహసేయునీసభాపతికినిపుడు॥

సీ॥ తనయమ్మతెలిపొన్నుతల్లిమోచుమొలనూలు పసిబడ్డవిదలితియెను.

గువాడు. తనపట్టియెకిరింతదినువానిదినునాని కొడుకుతమ్మునకుదూపినవాడు. తనవింటికొప్పనమనువారిదొరతేజి నెలపుపెన్నెరులుగా నెగడువాడు. తనతేరుసవతి చక్కనియింటిచుట్టంబు పగతుగానుతియింప బరగువాడు. నట్టి భ్రమకేశుడవ్యయం డమరిసుతుడు. కామితములిచ్చి బ్రోచుత కరుణతోడ॥

చ॥ ఇలరుహవైరివైరి ధరియించినమేఘుని సామిపుత్రుతో. బలనాటి చన్నవానిపురి భిక్షముచేసెనయ్యగ్రవైరితో. బలసుత తుల్యుడౌ సతనిభర్త కుమారుని వైరి శేఖరోజ్జ్వల శశిపుత్రు తాత తనుజాత యొసంగుత సర్వ సుంపదల్ ॥

వృక్షములు- అగ్ని- ఉదకిలు- మేఘుడు- చంద్రుడు- వాణి- రావణాసురుడు- లంక- ఆంజనేయులు- భీముడు- కృష్ణమూర్తి- మన్మథుడు- ఈశ్వరుడు- బుధుడు- సముద్రుడు- యక్షిదేవి.

క॥ సురవరుగురుప్రియసతసుతు । వరః సకుని తండ్రిగూతు వరసుతు మామన్ । శిరమందుగొన్న పరుసుతు । నిరతము సేపింతు నియమనిష్రులు పమతిన్ ॥

దేవేంద్రుడు- బృహస్పతి- తార- బుధుడు- చంద్రుడు- సముద్రుడు- యక్షిదేవి- మన్మథుడు సాంబమూర్తి- విశ్ణుశ్వరుడు.

క॥ నీరజమిత్రుని సుతుసుతు । కూరిమిసతి ధవునితండ్రి కొమగునియ న్నన్ । ధీరతననిబరిమార్చిన । సూరునిసుతుమామ సకలశుభములనొస గున్ ॥

సూర్యుడు- యమధర్మరాజు- ధర్మరాజు- ద్రౌపదీదేవి- అశ్వమతు- శృంగరాజుడు- దు శ్శాసనుడు- దుర్యోధనుడు- భీముడు- అభిమన్యుడు- కృష్ణమూర్తి.

గీ॥ పర్వతశ్రేష్ఠపుత్రిక పతివిరోధి । యన్నపెల్లామున త్తనుగన్నతం డ్రి । ప్రేమతోడుత నాతని పెద్దబిడ్డ । సున్నమిప్పుడు తేగదే సన్నతంగి॥

పార్వతీదేవి - సాంబమూర్తి - మన్మథుడు - బ్రహ్మదేవుడు - సరస్వతీదేవి - లక్ష్మీదేవి - సముద్రుడు - శ్యామదేవి

క॥ శతపత్రంబులమిత్రుని సుశుభంపినవాని బావనూనుని మాహా॥
సతతముతలధరియించిన సుతవాహనవైరవైరి సున్నంబిడుగో॥

సూర్యుడు - కర్ణుడు - అర్జునుడు - కృష్ణమూర్తి - మన్మథుడు - చంద్రుడు - సాంబమూర్తి - విఘ్నేశ్వరుడు - ఎంక - పల్లి - కుర్క

గీ॥ శతపత్రమిత్రు సుతవరుజంపిన సతనిబావ పెద్ద యగ్రిజుండు॥
సతని యాయుధంబు సవనిమోచిన సతదె యితడుసుమ్ము యంబుజాక్షి॥

సూర్యుడు - కర్ణుడు - అర్జునుడు - కృష్ణమూర్తి - విరాట స్వామి - నాగలి - మన్మథుడు

కి॥ సగపగళుపగళుపగతుస పగళుండగు మగధరాజు బరమార్చన
యా జగజ్జ్యోతిస్సంధికి చగు వాహనవైరవైరి ధన్యుండతదె॥

దేవేంద్రుడు - సరదాసురుడు - శృంగమూర్తి - జరాసంధుడు - భీముడు - భర్తారాజు - యమధర్మరాజు - మన్మథుడు.

చ॥ విరహులవైరివైరి సలివేడుకనూనుని జేసుబంటుజోడగుచుగగొ
న్నవాని సుతునాలిసహూదరిభర్తయసుజసం బెనిమిటిసూనుమామ
పరపుత్రక మామవిరోధితండ్రిను స్థిరముగవచ్చునంచు సముదారగుణా
కిరసుంటినిచ్చట॥

మన్మథుడు - సాంబమూర్తి - గంగ - భీష్ములవారు - మర్యోధనుడు - కర్ణుడు - దేవేంద్రుడు - అర్జునుడు - చిత్రాంగి - శుభద్ర - కృష్ణమూర్తి - తానమతీదేవి - సహదేవుడు - అభిమన్యుడు - విర్రరాజు - ఉత్తిర - సింహబిలుడు - భీముడు - వాయువు.

చ॥ అసురులు మేఘముల్ కుసుమమాస్యము హేమము భాస్కరుండు
మా సమునురగంబు శంకరునిచాపముపంకముపాండవాగ్రజుండు డప్పత
కరుండనందగును క్రృతరసంజ్ఞల మధ్యవర్ణముల్ క్రమముగ నాహ్వా
యంగొసరగల్గినవేలుపు మిమ్ముబోవుత॥

చ॥ మమతనుతానునొక్క చెలి మానినినీవిభునామ మేమన॥ కమ

లజగంధిబలెక కరికంధిప్రజాపశిచంద్రికాతప త్రమునుద్రవర్ణయు క్తముగ
వ్రాసిననందులమధ్యవర్ణముల్ । క్రమమున వ్రాసెచూడె గజగామినినాపి
భునామమేర్పడున్॥

సాగంగ - సాగ - విభాత - కొడుచి - గొడుగు

చ॥ సురసజదేత్రిసీమగని చక్కని పేరు పదింపువాన్న సప్తరచుపతి
వ్రాసెమణియు భావములూడలనోసెసగ్గతో । కరియునుకరిక సుండు హరి
కాన్తుకీమున్ శరీ పార్థమున్ శుకిల । బగుమగ పిట్టిగా నెడమి యక్షరముల్
ణుతింప బేరగున్॥

ద్విరదం - అఘుడు - పినాక - సాయకం - మునురం - పొడి.

మ॥ సుదీప నీపిభు పేరు దెస్సమనినెన్ సువ్యక్తిమాలుద్దడే । ముదినెన్
మాధపువాహమున్ పాధుగిపున్ గాగేహమున్ మగళున్ । ప్రదిరంబున శ
శనికేద్రవర్ణములు గాభాపించి వేవేగ నె । మృదిమధ్యస్థితపత్తి వ్రాసి చమ
వన్ మన్నాధు నామంబగున్॥

మినాంక - విరాజు - పియతి - వణిజు - భరాజు - సాయకం - ఉడుప

చ॥ సయిమునదెస్సమంటి హరి నామము చాళకిమున్ పురసె కిలో । చ్చ
యితనయా మనోహరుని చాపముభృంగములొంగలిన్ సాభాపయ్యుతిము
గాగపీనినిద్రవర్ణములంపెగ వ్రాసె వానిలో॥ సయిమునసున్నవర్ణములుమా
నకగూర్చిన వారి పేరగున్॥

స॥ మీనాక్షనీపిభు పేరేమియన్నను చాతుర్యవేగగ నానాతి బలి కె
నక్రంబు హేమంబునగధాముపుప్పొడియబ్బరంబేసుగు యాజిపడవనెన్ని
టకిజూడ మూడేసియక్షరంబులుగల మారు నామముల వేర్వేరచిజూడ । నా
నాధు పేరుకు నడిమివర్ణంబులు సరియనిజెప్పితి తెలిసెగొమ్మి । యనుచు నా
నాతి బలి కెను నతిశయముగ । నిట్టి నామము గలవాడు యాశ డగుచు । పం
చనయు లేకబుధు లెరిగించరేని । వారి కేనాచరించెదవందనములు॥

సీ॥ మాధవీనీవునామగనిపేరడిగేవుచెప్పవచ్చునటస్తుసిగ్గువదలి. మా
ధవీనీవునా మగనిపేరడిగేవు చెప్పవచ్చునటస్తుసిగ్గువదలి. మాధవీనీవునా
మగనిపేరడిగేవుచెప్పవచ్చునటస్తుసిగ్గువదలి. చెప్పకతీరదాశేషశయనుని
పేరుచెప్పెదవినవస్తుసిగ్గువదలి. సిరియవృక్షంబురా రాజుసాధురగ్ని. ర
మర రజితాద్రి కేకయు నావతునను. రెండుమూడేసివర్ణంబులమర మధ్య
మధ్యమాక్షరపత్తి నా మగనిపేరు॥

గీ॥ సిరియు వృక్షంబు ధనపతి పరిమెళంబు. ననలుడసురయునుపవనం
బసింపునావ. నందుమూడేసివర్ణంబులమరుశబ్ద. మధ్యమాక్షరపత్తి నా
మగనిపేరు॥

దీని అర్థము. — వీరభోగవసంతరాయుడుకావలెను.

సీ॥ ఆద్యంతమధ్యమాంతాదిమధ్యంబులో తేటిరక్కసిరాజుదెలియ
దల్లి. యాద్యంత మధ్యమాంతాదిమధ్యంబులోశివునిల్లువరిచేనుక్షీరధార.
యాద్యంతమధ్యమాంతాదిమధ్యంబులో భార్యయు శిష్టంబుబరగచెట్టు.
యాద్యంతమధ్యమాంతాది మధ్యంబులో మారువన్నెయునీటెమంటజో
డు. నన్నిటికిజూడ మూడేసి యక్షరములు. మొదలు తుదలను నడితుద
మొదలు నడుమ. ప్రాణరక్షణలతలందు పాదపముల. పరికరములందునీ
యర్థమరయవలయు॥

అంబలి - గుప్తశి - ఆవాలు - పొగడ.

సీ॥ అసమానకోదండుడైనరాజెవ్వడు రాజుపేరిటగల రత్నమేది.
రత్నంబుపేరిటరంజిల్లుముతువేది ముతువుపేరిటగల రుద్రుడేడి. రుద్రుని
పేరిటయాభిల్లుజగమేది జగముపేరిటగల జంతువేది. జంతువపేరిటగన్నిం
చుపక్షేదిపక్షిపేరిటగలవృక్షమేది. యన్నిటికిజూడమూడేసియక్షరములు.
నాచులుకుపంగ చుదలెల్లనాచులగును. జెప్పనాతడుభావజ్ఞచక్రవర్తి. చె
ప్పలేకున్ననగుచు నేచిన్నినగవు॥

అర్రామ - మగువ - వసంత - తాపసి - శ్చిరయ - యెనుగు - గోంక - కదంబ.

సీ॥ త్తిరామునకు సీత చెలగియెచ్చటనుండు నారాము డేటికి నడ
వికేగె। నేగినమారీను డేదిదాల్చుచువచ్చె నెసగి డైత్యుని రాము డెచ
టజంపె। సుగ్రీవుడా రాముజూచి యేమనిపల్కె వాలి రామునిచేత నేల
జచ్చె। లంక నేరీతిని బొంకమడంచెనుబ్రజలనేటికితండు బ్రబలజేసె।
నన్నిటికిజూడ మూడేసి యక్షరంబు । లీవలావల జూడంగ నేక విధ
ము। సన్మతిగజెప్ప భావజ్ఞచక్రవర్తి। చెప్పలేకున్న నగు నే చిన్నినగవు॥

సీ॥ రాము డెవ్వారితో రావణునద్దించె పరవాసుదేవుపట్టణ మనె
డి। రాజమన్నారుచే రంజిల్లు శరమేది వెలయ కానుకపంటివిస్తడేది।
యలరంభకొప్పులో నలరుపూదండేది సభవారి నవ్వించు జాణు డెవ
డు। సీత పెండ్లికోరి చేసిన ధనువేది శ్రీకృష్ణు డెచ్చట జెలగుచుండు।
నన్నిటికిజూడ నైదేసి యక్షరంబు। లీవలావల జూడంగ నేకవిధము। స
న్మతిగజెప్ప భావజ్ఞచక్రవర్తి। చెప్పలేకున్న నగుచునే చిన్నినగవు॥

తోకమూకతో- రంగనగరం- లకోరకోల- జంబీరబీజం- మందారదామం- వికటకిని-
పంచాశ్రయాపం- నందనదనం.

సీ॥ రాజులకెటువంటి రత్నముల్పియమయ్యె కాయలేశెట్లవికరులు
మ్రొంగు। నీశ్వరుండెవ్వని నెచ్చట ధరియించె జారు డేవేళ నెవ్వా
నిగోరు। నెన్నెన్ని దినములకే తెంచుపున్నమిజనయిపుత్రినేజూడమో
సె। బంధువులెయ్యెడబలసియే తెంతురు యీతకాడెంచున భీమజెండు।
నన్నిటికిజూడ నైదేసి యక్షరంబు। లీవలావల జూడంగ నేక విధము। స
న్మతిగజెప్ప భావజ్ఞ చక్రవర్తి। చెప్పలేకున్న నగుచునే చిన్నినగవు॥

వెలగలవె- నెలనెలనె- నెలనెలనె- కెలకులకె.

సీ॥ మనుజునియా కారముహిమకు మొదిలేది నగవైరివైరికినగర డేది।
రాముడు గాచిన రాక్షసపక్షేది శివకర్ణమారించు చెల్వమేది । పంచబా
ణునిడింటబరగినరుదయేది గిరిజాపరభుజించుగిన్నయేది । నయనాంగర

శుకునలువొందుచెలువేది చెలగిమానముగాచుచెట్టచేది । యన్నిటికిజూడ
రెండేసియక్షరములు । యామలుడుపంగతుదలెల్లనామలగును । సప్తతి
గజెప్పభావజ్ఞచక్రవర్తి । చెప్పలేకున్ననగుదునేచిన్నినగవు॥

అల - లంక - కాకి - కత్తి - తీపు - పుర్రె - పెట్టె - పత్తి.

సీ॥ నక్షత్రవీధికి నాథుండు యెవ్వడు రంగైన గుడిలోన లింగమేది
నాహసంబులమీద ఎన్నెకుపేరేది దేవతాముఖులకు తింజియేది । నరకా
సురునిగన్న నానినామంబేది పొలతచక్కదనంబు బోల్పునేది । శిల్పికికడ
బుట్టు శిసయునిపేరేమి బింబంబుగప్పెడి పేరదేది । యన్నిటికిజూడరెం
డేసి యక్షరములు । యామలుడుపంగ తుదలెల్ల నామలగును । సప్తతిగ
జెప్ప భావజ్ఞచక్రవర్తి । చెప్పలేకున్న నగుదు నే చిన్నినగవు॥

శబ్ద - అల - లక్క - కంద - ధర - రంభ - భ్రమ - ముచ్చ

సీ॥ జనులకు కవచంబు సమరమం దెయ్యది గుహునకు ప్రియమైన
గుట్టుమీర్చి । గుర్తునబరగెడి గురువాక్యమెయ్యది శిశువుల వృద్ధికి బొసగు
నెల్లి । యామోదమనియెడి నామమేమందురు యునికిపట్టనియెడి యుడు
వదెది । గాజుల రాజుల రథ్యంబుదెయ్యది మండువేసవిగాయు మహిజ
మేది । చెలగురెండేసిపదముల కెలమిజూడ । నుత్తరంబేకవచనమై యుం
డవలయు । సప్తతిగజెప్ప భావజ్ఞచక్రవర్తి । చెప్పలేకున్న నగుదు నేచిన్ని
నగవు॥

సీ॥ దశరథాగ్రసుతుండుశశియునుబృహం బొక పేరులోపల నుండవ
లయు । దిగ్భకాంతకుడునేత్రంబునుమాలయు నొక పేరులోపలనుండవల
యు । వేల్పునుత్రోవయు వెలయుబ్రసూనంబు నొక పేరులోపలనుండవల
యు । కనకంబుకార్పాసమైనరమహిజంబు నొక పేరులోపల నుండవల
యు । దినియర్థముదెలియగబూనుకొనుచు । మదివిచారించిపడునైదుమా
సములను । సప్తతిగజెప్ప భావజ్ఞచక్రవర్తి । చెప్పలేకున్న నగుదు నేచిన్ని

నగవు

రామచంద్రపురము - రుద్రాక్షమాల - దేవదారిపుష్పము - వైదివత్తిచెట్టు.

సీ॥ ఏనుగుసింహంబు నెలనాగయునుగూడి యొక మాటలోపలనుండ
వలయు । రారాజురతిరాజురాజరాజును కూడి యొక మాటలోపల నుండ
వలయు । పక్షియువృక్షంబుపాషాణమునుగూడి యొక మాటలోపల నుండ
వలయు । ఫణిరాజుఫణివైరిఫణిభూషణుడుగూడి యొక మాటలోపలనుండ
వలయు । దీనియర్థము దెలియగఱునుకొనుచు । మదివిచారించిపమ్మనైదు
మాసములను । సప్తతిగజెప్ప భావజ్ఞచక్రవర్తి । చెప్ప లేకున్న నగుచు నేచి
న్నినగవు॥

౧ నాగకేశరాము - ౨

౩ పిట్టకేశరాము - ౪

సీ॥ అచ్చర యంగనయనిహిశ్వమునుగూడి యొక మాటలోపలనుండ
వలయు । లచ్చియేనుంగునుహివణ్యపతిగూడి యొక మాటలోపల నుండవల
యు । వెన్నెలపల్లిక వెలమకయునుగూడి యొక మాటలోపల నుండవల
యు । మంత్రియునగ్నియుమడుగును యొనగూడి యొక మాటలోపలనుండ
వలయు । నీపదంబుల దెలిపిననిప్పుడేను । బ్రస్తుతించెదనానార్థ పదవిదుల
ను । దెలుప లేనట్టివారినిధీరులనుచు । బలుకకుందురు పరిహాసకులు ముద
మున॥

సీ॥ రజకక వాటముల్ రహీదప్పియుండుట కేమి హేతువో దాని నెరు
గవలయు । యిల్లును శేషువుసీనమైయుండుట కేమి హేతువో దాని నెరుగ
వలయు । పొలిచ్చు మొదవునుబక పక్షిసీనమైయేమిటనుండెనో యెరుగవ
లయు । సస్యంబుకుచ్చురిసంతోషవర్ణమైయేమిటనుండెనో యెరుగవలయు ।
దీనియర్థంబు జెప్పిన దేసికునకు । నెలలుపండ్రెండు పురసతు నేర్పుతోడ ।
సప్తతిగజెప్ప భావజ్ఞచక్రవర్తి । చెప్ప లేకున్న నగుచు నేచిన్నినగవు॥

అతకతక - కప్పతక - చాపభోగి వానశిఖ.

సీ॥ కొమ్మలుగలవని కోపించిపాడవమ కట్టిబంధించినగ దలకుండు॥ నీ
నమపార్లమయెన్నాళ్లకైనను బంధంబువేసినపాలుగలవు । మేతకాసించ
దు మేఘంబులోనీళ్లుకావలెననుచుండుకడుపునిండ । తనకడుపునిండినదా
రిద్ర్యములుబాపు బహుజీవరాసులు బ్రతుకవచ్చు । దీనియర్థంబు దెలియ
కదివిరినరులు । మరివిచారించిపడునైదుమాసములను । సన్మతిగజెప్పుభా
వజ్ఞచక్రవర్తి । చెప్పలేకున్ననగుదు నేచిన్నినగవు॥ చెరువు.

సీ॥ రాజీవనేత్రనీరాజ్యమెక్కడిదన్ననొకచేతకొప్పువెంట్రుకలుజూ
పె । పద్మాయతాక్షినీపట్టణంబేదన్న నవ్వుచునొడ్డాణనడుముజూపె । బిం
బాధరోష్ఠి నీపేరేమిచెపుమన్న సొగసైనశుకవాణి మొగముజూపె । నిం
దీవరాక్షసీకెవ్వడు విభుడన్న తనవ్రేలి ముద్దుటుంగరముజూపె । విడిదిచె
పుమన్నబాలిక్లనడుముజూపె । కులముచెపుమన్నమరు కేళిగృహముజూపె ।
తరుణిరమ్మన్న బుగ్గలుగరచిజూపె । భరిరవినవయ్య జారస్త్రీప్రౌఢతనము॥

సీ॥ ఎలనాగ నీదేశమేదేశమన్నను చెలివంగమానొక్కచేతజూపె ।
భామరో నీవున్న పట్టణంబేదన్న చంద్రునిగూడి పాషాణమనియె । నిండి
వరాక్షసీ యిల్లెక్కడన్నను తలనీరు మోసె నత్తరువుకింద । నేజాతి కో
మలి యెరిగింపు మన్నను యేటిలోరెణ్ణెల్లు యిసుగవుచ్చె । నింతినీకువిలువ
యెంతనియడిగిన చుక్కజూపి నుదతిసున్నజుట్టె॥

సీ॥ మగువ నా మరదలొ మారుతల్లివినీవు వరుసజెప్పవుగదె ఎదినగా
త । అత్తబిడ్డవునీవు యనుగుచెల్లెలవైతె మనకువావులు గలవె మనుమరా
లు । గారావునాబిడ్డ యేరాలు మరదలొ నా కూతురవు గదె నాతి నీవు ।
మోయత్తతమ్ముని మరదలు వదినెవో దాని పిన్నత్త నా మేనవదిన । తల్లి పె
ద్దత్త కోడలు తల్లిరావె । మారుటత్తకు మరదలుమనుమరాల । యనుచు వి
జ్ఞోడు వావులు బెనసి కలిపి । యొక్క వానిని వరుసగా లెక్క జెపుమా॥

సీ॥ ఇల్లులు మనుమరాల్గీరితి యాయనో మనుమర లికియెల్లమా

మయయ్యె. మామ యే వావిని మరదినై యుంచునో మరదియెందుకు
గూర్చి మనుమడయ్యె. మనుమ డేవావిని మరియట్లు గాయెనో యట్లుని
ట్లాలెట్లు యత్తయియ్యె. అత్త యేవావిని ఆయెను కూతురు కూతురు స
రియెట్లు కోడలయ్యె. దిని యర్థంబు జెనులకు జెలియరాదు. తెలియ వ
చ్చిన కవులకు తేటపడును. జలజహితరంగ పారసచంద్ర నిన్ను. వర్ణన
లుశాయలేరెంత వార్తలైన॥

సీ॥ హరినీవనాకారి యాలి పరాచారి కూతుగు వ్యభిచారి కొడుకు
జారి. యన్యునిర్దయకారి యబ్బసంకిలికారి యత్తపరాధారి యక్రమా
రి. మరదలు శుభచారి మనమడు జడధారి మరిది క్షీణాకారి మామత్రా
రి. వదినె నిర్దయకారి వాజపత్యకారి భటుడు మరగటరూపి పడకక
వారి. చూడు నీమర్తమెల్ల నే నాడుదాన. నేడు నన్నేని సిగ్గు కాపాడు
కొమ్ము. సరసదరహాస ద్వారకాపురనివాస । మదనగోపాల రాధికా
హృదయలోల॥

నీవనాకారి. లక్ష్మీదేవి- ౧౦౫. మన్మథుడు- ౨౩ కేయి- వసుదేవుడు- భూదేవి- మాయ
- నారదుడు- చంద్రుడు- సముద్రుడు- జ్యేష్ఠాదేవి- గరుత్మంతుడు- అంజనే
యుడు- శకువు.

సీ॥ తొన్ముండ్ర మొగుల నెత్తుకపోయె కోడలు చెల్లెలు సన్యాసి జే
సుకొనియె. నత్త భూవరుల నెయ్యముమీరజెందెను కూతురు పదకొండ్ర
గూడుకొనియె. మరదలాక్కతె మారుమసువుగట్టుకుపోయె నిల్లాలు పొ
రుగిండ్లకేగుదెంచె. వదినెగారును పల్కువానితో వర్తించె మేనత్త భా
నునిమీద వలచె. వావులిట్టట్టు జేసితి వన్నెకాడ. తగదు రావయ్య నీజా
ణతనము మాని. సరసదరహాస ద్వారకాపుర నివాస. మదన గోపాల
రాధికా హృదయలోల॥

౧సరస్వతి, ౨శుభద్ర- ౩భూదేవి- ౪౧౦౫, ౫
౮కుంతీదేవి-

౬లక్ష్మీదేవి-౭

క॥ సురలసు సురలే మ్రింగిరి పరగంగా బ్రహ్మవచ్చి భాసుని మ్రింగెన్. అరయగ నప్పరి చెంతను శిరహీసుని శివుడుమ్రింగె చిత్రముగా దే॥

చాపలను చాము మ్రింగినవి- మేక జిల్లేడుచెట్లను తిన్నది- ఎలుకపీతను నక్క తిన్నది.

క॥ జలచరము మిడుత మ్రింగెను. లలి మిడుతన్నింగె జలచరంబు భుపినిదా. పలరాజు మ్రింగె రాజును. వలరాజును రాజు మ్రింగె వలనొప్పంగె॥

క॥ నక్షత్రము పేరిట సతి. నక్షత్రము చేతబూని నాధునితోడన్. నక్షత్రమునకు రచ్చుని. నక్షత్రము చేతికిచ్చి ననబోడి చనెన్॥

ఉత్తర అనే చిన్నది- హస్తము చేతబట్టకొని- మూలకు రచ్చుని- భరణిచేతికిచ్చి వెళ్లినది.

క॥ నక్షత్రపనికి దమ్ముడు. నక్షత్రము మగనిమామ నయమలరంగా. నక్షత్రశాయి మాకును. నక్షయ విభవంబులాసగు ననయము బ్రీతిన్॥

క॥ తారాపతిధరసుతుడును. తారాపతి యన్నసుతుడు తారాసుతుడున్. తారాపతి జంపుదమని. తారాలోకించిరపుడు దర్పిద్ధతులై॥

ఉ॥ మామను సంహరించి యొక మామను గర్వమడంచయిన్నికా. మామను రాజు జేసి తన మామ తనూజుల కాశ్లాబంధుడై. మామకు గన్నులిచ్చి సుతు మన్నునింతికి తాను మామయై. మామకు మామయైన పరమాత్ముడు మాకు బ్రసన్న మయ్యెడిన్॥

కింసుడు- జొంబవంతుడు- చంద్రుడు- పంచపాండవులు- భృతరాష్ట్రుడు- రతీదేవి- సముద్రుడు- విష్ణుమూర్తి.

క॥ వాసవరవి సోమాదులు. వాసవ రవిసోమసుతులు వాసవసుతులు. న్వాసపులురపులుసోములు. వాసవరవిసోమసుతుని వాకిటభృత్యుల్॥

క॥ ఆకాంతామణి యుపరతి. కాకాశం బొణకె తార లట్లట్లాడెన్. జ్యోత్సన గిరులు కదలెను. భీకరమగు తమము చంద్రబింబము గప్పెన్॥

నదుము- గోళ్లు ముక్కుములు- కుచములు- ముఖము.

ఉ॥ కన్యసి వైదు జంఘలును కన్యకు నేడు విశాల నేత్రముల్ । కన్యకు నాల్గు కన్యోమలు కన్యకు నారుకుచవ్వయంబునున్ । కన్యకుద్వాదశం బరయ గావర మధ్యము గన్గినట్టియా । కన్యకునీకునుం బదియు గావలె కస్తురి రంగనాయకా॥

మకిరం- మీసం- ధనస్సు- కుంభం- సింహం- మిథునం.

క॥ కన్యకు నారు కుచంబులు । కన్యకు మరి నేడుకండ్లు గణుతింపం గా । కన్యకు నాలుగుబొమ్ములును । కన్యకు బండ్రెండునడుము గలదా చెలికిన్॥

కుంభం- మీసం- ధనస్సు సింహం.

చ॥ పది యది తెక్కె-మున్ గలుగువాడని తాయగదా దపించుచు । న్యుదకములేని నాలవదియుం బదిరెండును భంగి మిక్కె-లి । న్నెదగదు రంగ మూర్ఛిలుచు నేడవదాని దొలంగ ద్రోచి తొమ్మిదికిని నీతు కన్యోమల మించియు వైదవ కౌసుగల్గియుం । గుమరుగ గుందనంపు పదకొండు చనుం గవ మీరి యుండ నిం । పొద వెడు యారు యెన్నిది మహాగ్రపు బాధను బొందె గాన వే॥ గడలుచుబోయి రెండవది కన్న గడుంమతి గల్లు వాడ సమ్మద మొదవంగ నీవిపుడు మూడవవాడవుగమ్ము చెచ్చెరన్॥

ఆ చిన్నది యేలాగు మత్తగబాధ పడుచున్నదంటే- ఉదకములేనిస్థానమందునున్న ఎలుక పీత- మచ్చము యీ మోస్తరున తుల- ధనస్సు- సింహం- కుంభం- కన్య- వృశ్చికం- వృషభం- మిథునం-

ఉ॥ రాజిత కీర్తిశాలియగు రాయని భాసగు వేడ బోవగా । నాజికి నిట్లనున్ బరునియాలికి నిట్లను నర్థికిట్లనున్ । దేజము పెంపులేని కడు దీనుని హీనుని వేడ బోవగా । నాజికి నిట్లనున్ బరుని యాలికి నిట్లను నర్థికిట్లనున్॥

ఒక కవీశ్వరుడు వచ్చి కవిత్వంబు చేత నౌనంటే స్తేషించి చేతితో చెపుతావా అనియ ద్దీతే జేతితో చెపుతానని- గొప్పవారిని యుద్ధమునకు యాచిస్తే రమ్మనిస్తే అన్యస్త్రీ యా

చిత్త వద్దనిన్నీ- దానమునకు యాచిస్తే యిస్తారనిన్నీ- కొద్దివాడిని యుద్ధమునకు యాచిస్తే వద్దనిన్నీ- అన్యస్త్రీ యాచిస్తే రత్నసుపనిన్నీ- దానమునకు యాచిస్తే యిచ్చేదిలేదని యీ మూర్తరున చేతితో ఆభినయిస్తూ చెప్పినాడు.

ఉ॥ నూతి జలంబులోన పడునూరు శిరంబున నెద్దు మేయగా। నాతి పయోధరంబుతుద నల్లన వెన్నెల గాయుచుండుగా। కోరికి పిల్లికూన కును ఘోరపు యుద్ధము గూడు చుండగా। యాతపు కొమ్ముమీద యొక యేనుగు సింహము వేటలాడుగా॥

ఉ॥ ముట్టి తుదాకుమీద నొక మత్తగజంబును మేత మేయగా। నిట్టులు సేరుపూచుకుని యెండిన చేనును మన్నబోవగా। గొట్టెను గొట్టెగొట్టెనట కొమ్ములుగాడిదె మొట్టబెట్టగా। నల్లులుబండిమీద నొక నాలుగు మాతులు యుండగాంచితి॥

క॥ లోకములోపల నొకసతి భీకరముగజలధులన్ని పడికిటబట్టె॥ కాకొక్కకొండ మ్రింగెను। యాకాశమునక్కరిచెనమరులు మెచ్చె॥

గీ॥ నంగతోటనుండు వరిమల్లలోనుండు జొన్నచేలనుండు ఛోద్యముగను। తలుపుమూలనుండు తలమీదనుండును దీనిభావమేమి తిరుమలేశ॥

గీ॥ మొదట నూరుగాయ యెదిగినవంకాయె। ముదిరిన నెనమండ్రు మోతకాయె। చూచురాజులకెల్ల చూడవేడుకలాయె। దీని భావమేమి తిరుమలేశ॥

పాలకీహంగు.

మత్తకోకిల॥ సామజంబునల్పుగాదు పట్టదంబులెల్లనా । మామ కూతురాలుగాదు మాల్లుబోతు సింహమా। పాముకాటు విషము లేదు పట్టపగలు చీకటా। రామువేటు సూటికాదు రావికల్పవృక్షమా॥

గీ॥ చనినవెనుకను రాకుండు జంటలెవియొ । వచ్చినను జనక నుండు వ్యవస్థ లేవియొ। మరలవచ్చుచు బోవునామహిమలేవియొ। తెలియ జే

వృము దేటగ దెలియఁభుఁ

కీర్తి- అపకీర్తి- పుణ్యము- :- కలిమి- శ్రమి.

గీ॥ ఇంట నుండును

నెవ్వియెవియె! వెంటనుండును నెవ్వి

యో వేరుగాక! తప్పకను

లయును తక్షణంబె! విమల మత్తునైన వి

జ్ఞాన విబుధులార॥

కలిమి- శ్రమి- పుణ్యము- పాపము.

ఉ॥ భండనభీమ నీయెమట పారక నిల్చిన శాశ్రవుల్ బృహన్మండ
లపుండరీక హరినాకనివాసులుపారినన్ బృహన్మండలపుండరీక హరినా
కనివాసులు చచ్చినన్ బృహన్మండల పుండరీక హరినాకనివాసులు చిత్ర
మిందన్॥

క॥ సున్నంబడిగిన నొకసతి! కన్నుల నెర్రంగజేసి కడుచోపముతో!
సున్నంబిమగో కొమ్మని! చన్నులపై పైటదీసి చయ్యన జూపెన్॥

పైటదీసి ముత్యాల హారము చూపించినదని తాత్పర్యము.

క॥ సుభటుడు భటుడును హరి హరి! నిభమిభముం రథము రథము
నెదిరించెనయా! రభసమిది యేమిచెప్పను! నిభమిగిలెన్ పుడమి గుం
కె నగములు పగిలెన్॥

॥ బావయునురిదింగనియీ! యావులలోనొకటితెచ్చు యనగాన
పుడే! యావనియడిగిన వాక్యము! గావలయుంభాషలైదు గానొకపద
మున్॥

ఏలపురాదావా- ఏ-రక్తు- మహారాష్ట్రరాషల్. ఆపు-రక్తు- తురకములో. రా-రక్తు
తెలుగులో. బా-రక్తు- కన్నడములో. వా- రక్తు- ఆరవములో.

గీ॥ జలములందునీదు జలచరసిరిలేదు! పట్టిచుట్టి జీవబాధజేయు! సా
గుబేగురీతి సారముమేయన! నీనిజెప్పరయ్య కీరములు॥

నదులయందుండు అగుదు.

గీ॥ తలపజనముల వ్రాతకోతలకు నెల్ల । వలనుపడురంగుగలరసావర్తి
-లంగ । నల్లయుద్యోగశృహములె యాలయములు । గాగదనరారు కివుల
సంఘములు మెచ్చ॥

శిరాబుడ్డి.

గీ॥ పక్షములనుబుట్టుపక్షి రాజనమ । పంటినొక్క చుండుఫణియుగా
దు । కర్మమందు వెలయుఁ ఘనభూషణముగాదు । కరమునందు నాడు కడి
యంబుగాదయా చెడ్డవారి కెపుడు జెరుపు జేయు । జీవనంబులిడునుజీవుం
డుగాకుండు దీనిభావమేమితిరుమలేశ॥

కింము.

గీ॥ చీరెగట్టి రాత్రి సిగ్గునవదిగుండు । పగలు చీరె విడచి పనులు చే
యు । చేడ కాదు గానిచేవాడికేదయా । దీనిభావమేమి తిరుమలేశ॥

సూరకత్తి.

గీ॥ పాదంబులెనిమిది పరగ కొమ్ములు నాల్గు । నడ్డముగను నడుచు న
సారగడు । శిరము తోకియు లేచు జీవంబు దనరును । దీనిభావమేమి తి
రుమలేశ॥

ఎలుకపీత.

గీ॥ కాళ్లు చేతులిల్ల కడుపు కొంచము గాదు । కంట కూడు గుడుచు
కలహకింతి । అంటిన మొరబెట్టు నదియేమి చోద్యమో । దీనిభావమేమి తి
రుమలేశ॥

వృదంగము.

గీ॥ తలయు తోకియు గలిగి చెరగు నాలుక లేదు । కండ్లు రెండుగ
లవు గానరావు । పట్టిమాచినంత ప్రాణంబు లేదయా దీనిభావమేమి తి
రుమలేశ॥

పాముహాసము.

గీ॥ చూడ నిర్జీవంబు జూస్తే భ్రమింతురుగాని । కళ్లు వున్నవిగాని ప

ల్లులేవు! వాతిమున్నదిగాని వర జిహ్వ లేదయా! దీని భావమేమి తిరుమ లేశ॥

పామునూసడ.

గీ॥ దేహమెల్లకండ్ల దేవేందుడునుగాడు! నరవాహనములేక నడచిపోడు! తనకు ప్రాణములేదు తగిలిజీవులజంపు! దీనిభావమేమితిరుమ లేశ॥

వల-

గీ॥ ఒంటసారములేదుయొడలెల్లనిండెను! పల్లువేలిదేసివాయిలేదు! తనకుప్రాణములేదు తగిలిజీవులజంపు! దీనిభావమేమితిరుమ లేశ॥

దువ్వెన.

గీ॥ ఆకసముననుండునదిపక్షియునుగాదు! తోకగలిగియుండు మేకగాదు! త్రాడుగలిగియుండు తలపయెద్దునుగాదు! దీనిభావమేమితిరుమ లేశ॥

గాలిపడగ.

గీ॥ రాతిమీదమాను రాపాడుచుండంగ! మానుమీదవేల్లు మలయుచుండు! వేల్లమీదనీళ్లువెదజల్లినట్లుండు! దీనిభావమేమితిరుమ లేశ॥

గంధపుసాన.

గీ॥ కాళ్లుగలిగియుండుకదలదట్టిట్టును! నోరులేదు పెక్కునీరుద్రావు! తనకుప్రాణిలేదుతరువులభక్షించు! దీనిభావమేమితిరుమ లేశ॥

గంధపుసాన.

గీ॥ మూడుకాళ్లుమొసలి మూతిపండ్లునులేవు! లేవబట్టకున్న లేవలేదు! కాలవశముచేతకర్రలభక్షించు! దీనిభావమేమితిరుమ లేశ॥

గంధపుసాన.

గీ॥ ఒకనికొంటికాలు నొనరకన్నులురెండు! తలకుశిఖయుగలుగుత

పసిగాడు! రాజసభలలోనరంజిల్లుచుండును! దీనిభావమేమితిరుమలేశ॥

కల్పగంటము.

గీ॥ మ్రాసుకాలవేశి మహిలోననొకజాణ! పూనితిరుగుచుండుపాం
దుగాను! కాలసున్నమాను కడురమ్యమైయుండు! దీని భావమేమితిరు
మలేశ॥

పాముకోళ్లు.

గీ॥ మగడు క్రిందనుండు మగువతా పైకెక్కు! భోరుకలిగిలరుగుము
ద్దురాలు! కారువస్తువులనుఘనలారగింతురు! దీనిభావమేమితిరుమలేశ॥

తిరిగితి.

గీ॥ కాళ్లదన్నగనిచ్చు కాగలించగనిచ్చు! పైకిబ్రాకిచనులబట్టనిచ్చు!
కారుసారమెల్ల ఘనులు ద్రావుమరయా! దీనిభావమేమితిరుమలేశ॥

తాటిచెట్టు. కల్లు.

గీ॥ కాయమీదమానుకడురమ్యమైయుండు! మానుమీదలతలువలయు
చుండ! లతలమీదవేల్లు నుత నాట్యమాడును! దీనిభావమేమితిరుమలేశ॥

వీణ.

గీ॥ అష్టబాహులలరు నది రక్కసియుగాడు! వెలయుజన్నిదంబు వి
ప్ర)గాడు! తొకనుండు చెవులు దుస్సహధ్వనిచేయు! దీని భావమేమితిరు
మలేశ॥

పికులగాట్టుము.

గీ॥ ఎద్దు నెక్కి తిరుగు నీశ్వరుండునుగాడు! నలుమొగములుగలవు న
లువగాడు! గర్భయుగమునెగడి కడుమ్రొంగుధాన్యంబు! దీనిభావమేమితి
రుమలేశ॥

గొనె.

గీ॥ నాగరికుడుసజ్జనకుల్లోళ్ళవుండు! నీశుమాటికె-నెద్దు నెక్కి తిరుగు.

ధరణి నిరు మొగముల. ధాన్యాకులనుమ్రొంగు. దీని భావ మేమితిరుమ లేశ॥

గోనె.

గీ॥ దాటుకోటగట్లు దాట్ల గుర్రముగాదు. మెడను నలుపు గలదు మృ
దుడుగాడు. యిల్లుగట్టనిలుచు నిల్లాలుగాపియ్యా. దీని భావ మేమితిరుమ లేశ॥

ఊరపిచ్చిక.

క॥ ఆకాకు గలసియుండును. ప్రాకటముగ బుప్పుపిందె ఫలముగ నా
స్తి॥ మైదెనుకడి కాచును. దీని భావ మేమితిరుమ లేశ॥

తాటియాసిగొడుగు.

గీ॥ జన్మకాలమందు జన్మించు పల్లముల్. వలప పుప్పు పిందె ఫలము
లేదు. మారుపల్లమిడనిమరిప్పొక్ష మేడయ్యా. దీని భావ మేమితిరుమ లేశ॥

తాటియాసిగొడుగు.

క॥ ఇనుజూదిన వికసించును. మునుకొని శీతాంశుజూది ముసుళ్ళించు
నయా. యనయగ కమలముగాదిది. పని బడి ముఖ్యముగనుండు పాంథు
లవర్ధ॥

గుడ్డగొడుగు.

గీ॥ మెట్టమీదనుండి మేతకు దిగదెవు. నియ్యరిళ్లు గావి తేలుబడును.
ఈ క లే కానియింతమాంసము లేక దీని భావ మేమితిరుమ లేశ॥

పశుపుష్పకృపాలపాదుగు.

ఉ॥ ఊరులబట్టిరాదిగిది యున్నశమైన కుచచ్ఛయంబుపై. జీరె దొ
లంగజేసి తడిజేసి చనుంగవబట్టిచొక్కతా. గొరిన కొరె దిక్కుచొనిచొ
మలినావల సాగనంపెనీ. సారము దెల్పుడీ సురత సౌఖ్యమెరింగిన జాణ
లందరు॥

మేకపాదుగున పొలి పితకడము.

క॥ రాతిరిబైనము నడచును. చేతనుదాగోలబూని జిగివిగిదిరుగు॥

వారనొకముద్దవేయ నతీతముగా నోరు దెరచు దిరుమలనాథా॥

కుత్తురసాస.

క॥ కరచరణంబులు గలిగియు। కరచరణ పిహీనుచేత గడు మర్బలు
దై। జలచరుడు బట్టుబడెనని। శీరహీనుడుజూచినవ్వెజత్రముగాదే॥

కప్ప. పాము-పీత.

క॥ నేలంబడిపొగ్గాడుచు। గాలికి నోరావలిందిగ్రకు న మ్రింగున్।
దూలించుచుండుమంటల। నాలస్యములేకదాని నమరగజెపుడీ॥

తత్త్విడ.

గీ॥ మూడుశీరములుండు మదమొప్పపదికాళ్లు। నలరు మూడు తోక
లాగుకన్ను। లరయనాలుగుకొమ్ములలహస్తములురెండు। దీని భావమేమి
తరుచులేశ॥

అరక.

క॥ పదికాళ్లు నారుకన్నులు। వదనంబులుమూడు మూడువాలంబుల
తో। బమ్మనైనచోటదిరిగడు। నిదిచెప్పినవారు పెద్దలీసభలోనన్॥

అరక.

మత్తకోకిల॥ చుట్టుదిరుగును రెండుమూతులు జూడ నాలుగు కన్ను
లున్। నెట్టనడుమను రెండుతోకలు నడుచుయెత్తిదికాళ్లనన్। గట్టుపుట్ట
ల మెట్టమిరుల గాడిగా బెకలించెడున్। బట్టుగాగని దీనిభావము బండి
తులు వెలయింపుడీ॥

అరక.

క॥ ఉడికియునుడకనిదొక్కటి। వడినుడికినదొకటియచ్చ పచ్చిదొక
టియన్। గడునమలనందమానది। వడిదీనిని జెప్పవలయు వరసరసులిలన్॥

పోగచెక్క- సున్నము- తమలపాకు.

క॥ ఇలవృక్షలతలబుట్టిన। చెలియలుముగ్గురును గూడిచెలగుచు వేటన్॥

తలవాకిట రమియిందిరి. తలపగ తల రక్తధారలుగురిసెన్ ||

శుశ్మయ- పోగచెక్క- తల

క || త్రిపక్షి రాజగమనున కాపట్టు, చూప నగు భరమునకున్ |
రూపింప నుభయభాషల జూపుండొక పేర చోద్యము మీరెన్ ||
వీరిగుండు.

మ || రమణుండుండెడు చోటికిన్సకియచే రంజిల్లుపుష్పాళిస. ద్విమ
లంబైన పసిండి పెట్టెనిడి విస్తీర్ణంబుగా దానిపై గ్రహ మొప్పన్పడ చం
డి కాధవు జగత్ప్రానోద్భవున్సంపెగ. న్నమబాణాంగి లిఖించిపంపె నుద్ద
లో జోద్యంబు రెట్టింపగన్ ||

ఇట్లెల్లోది తామరమొగ్గ- సర్పమునువ్రాయడము వాయువునురాకుండాను. సాంబ
మూర్తినివ్రాయడము మన్తధుడురాకుండాను. ఆంజనేయులనువ్రాయడము సూర్యుడుఉచి
యించకుండాను. సంపగి పుష్పను వ్రాయడము తుమ్మెదరాకుండాను. ఆంజనేయులను వ్రా
యడముకురెండో అర్థము నాయొక్కయావ్వనము యీలంగున కావాడుకుంటున్నాను నీవు
బ్రహ్మచారివాడేమని సూచన నిమిత్తము.

క || సన్నివైకుముల్లు గలవటాపతిచేతను రెండుముల్లు బలిమినివీడెన్ | హి
లేముననొకముడివీడెను. రతిసేయగ రెండుముల్లురమణికివీడెన్ ||

రవికముడి- పోకముడి- మనస్సుముడి- కృష్ణముడి- బామముడి.

క || కమలా కమలా మోదిత. కమలా కమలావతంస కమలా కమ
లా. కమలాకమలాన్వయవర. కమలాకమలాస్య రాధగాన రెయిచటన్ ||

క || కమలాకర కమలాకర. కమలాకర కమలకమల కమలాకారా.
కమలాకర కమలాకర. కమలాకరమైన కొలసు గనిరక్కంతల్ ||

క || విషధరనుత విషధరసుత. విషధరనుత విషధరాంత విషధర పిను
తా. విషధరసుత విషసుషపతి. విషధర విషవరదనిన్ను వేమగుదలతున్ ||

క || గంగం దరంగ రవమెస. గంగంబ్ర వహించు నిన్ను గంగనుగొ.

వియే! గంగసు బురముల నెల్లన! గంగల నిర్జరులపురి తగం గనుపట్టెన్||

క|| లోలాలిలాలి లీలా! లీలా లీలాల లేల లీలలు లలు లే! లోలో లై
లాలలలో! లీలాలోలాలు లోల లేలా లేలా||

గీ|| నాని నీనాను నేనును నానినాను! నాన నేనును నిన్నానినున్న
నన్ను! నెన్నునున్నను నిన్నెన్ను నున్న నాన! నిన్న నేనన్న నున్న నెన్నె
న్ను నన్ని||

సీ|| రాజనందనరాజ రాజాత్తజులు సాటి ధరణి నన్నయవేషు ధరణి
పతికి! రాజనందనరాజ రాజాత్తజులుసాటి ధరణినన్నయవేషు ధరణిపతి
కి! రాజనందనరాజ రాజాత్తజులుసాటి ధరణి నన్నయవేషు ధరణిపతికి!
రాజనందనరాజ రాజాత్తజులుసాటిధరణి నన్నయవేషుధరణిపతికి! భావ
భవ భావసతగ్రథాభావములను! భావభవభావసతగ్రథాభావములను! భా
వభవభావసతగ్రథా భావములను! భావభవభావసతగ్రథాభావములను||

ఉ|| రాధితరాధిరాధి రధిరాధిత ధీదితపూర్వనీయ సద్రాధిత నా
ధినాధి తరదారిత రారితరారైరై సు! ఛాధిత నా ధ నాయితర చారిత
కూరిత వారితాంబు విస్ఫూధిత సాధులోక సుత పూరిత రాజిత పూ
ర్వశేఖరా||

చ|| తనతన తాహితాహి యహితార కిమాల కలాలచంచరీ! జవ
జవ జాలజాల నహిజాలక వాలకవీలచుంబినీ! కవకవ కావకావశుకి కా
హిత కాహిత లోకసుందరీ! నవనవ నావనావని వనాహితనాహితపూ
ర్వశేఖరా||

క|| జలకలకలకులకులకుల! జలదకలక జలజములుకజలమలక పయో!
ఫలనిలవలలన యలస! త్ఫలదాయక ఫలిత లలిత పూర్వవివేకా||

చ|| శరశర కాండకాండ హరిచందన చందన నాగనాగ సుందర

ధర చంద్రచంద్ర శ్రీత నారద నారద తారతార భూధరధగ రాజరా
జ హయదానవ దానవ కాశ కాశ సాత్పురిపురమారమార హర భూధ
రభూధర కాలకాలవో॥

క॥ మంచివి కుంచెడు శనగలు మంచముపై నెండిబోసి మరచితి న
క్కా॥ మించెనువర్షము గురి నెను॥ గుంచములోపాతునక్క పల్లి కూనలు
బెట్టె॥

మంచివి కుంచెడు శనగలు మంచముపైని యెండిబోసి మరచితిని, అక్కా మించను వ
ర్షంగురినీన కుంచములోపాతును అక్కా పిల్లి పిల్లలు పెట్టినది

సీ॥ భుజగలోకాధీశ భోగితల్పశయాన హరిదూపధర మహాపురుష
యసుచు॥ నతులాబ్ధ మకుటవణితపండిరాజీవ గామార్చనీయ శ్రీ రం
గయసుచు॥ మారీచ మదిభంగ మహత వాయువ్యాస్త్ర శరద సద్రిత నే
త జలజయసుచు॥ సముద్రగ్రవహావసరి యోగనిద్రాణ కరిరాజవరద
శ్రీకాంతయసుచు ॥ దలకు నులుకు నలంగు బెగ్గిలుచు బలుకు॥ సఖులన
యనస్వన శిరోజ చరణ కలన॥ పవన కిందిర్ప ఘనహంస జవనశురగ॥
భట నట ప్రియ సముదాయ పటిమదోప॥

శాస్త్రిర్యము.

౧ నాయక సఖులయొక్క నేత్రము జూచుటచేత వాయువును- అతనిక వాహ నము
లయిన లేళ్లను స్ఫురించుటచేత భయపడుచున్నది- అందుకు సర్పమందా శయనించెడి స్వామి
ని స్తరించుటచేత వాయువునకును నరసింహరూపమునుధరించిన స్వామిని స్తరించుటచేతలేళ్ల
కును భంగమగును.

౨. నాయక చెలికత్తెలయొక్క కింతధ్వని వినుటచేత మన్మథుడును- అతనికి భటులయి
న కోకిలును తోచుటవలన నులుకుచున్నది- అందుకుసాంబమూర్తినే పణింప బడిన వా
దాబ్జములుగలవాడా యనుటచేత మత్స్యగునకును- రామునిచే నర్పించబడిన శ్రీరంగనాయకు
డా యనుటచేత కోకిలకును భంగమగును.

౩ నాయక చెలికత్తెలయొక్క శిరోజముల జూచుటచేత మేఘమును ఆసమయమందా

దెడి సెమలియును - టోచుటవలన సరిపోవుచున్నది - అందుకు చూచునిర్వమణచిన్తనీర్థమ
యిన వాయవ్యాస్త్రం గావాడా యనుటచేత - మేఘమునకును - శరత్కాలంబున మేల్కొం
చిన నేత్రపద్మములగావాడా యనుటచేత సెమల్లకును భంగమగును.

ర. నాయక చెలికత్తెలయొక్క పాదములు జూచిన హంసలును వాటికిష్టమగు పద్మము
లును టోచుటచే భయపడి పలుకుచున్నది అందుకు అశయమగు వర్షకాలమున యోనిద్ర
ను గూడినవాడా యనుటచే హంసలకును - కిరీరాజునకు వెరిమిచ్చిన శ్రీవల్లభ యనుటచే ప
ద్మకాలకును భంగమగును.

స॥ ద్విరదంబునడతోడ సరిగాక ముఖభంగ దశనొంది నవ్వుతో దన
రజూచె॥ గగనంబు నడుముతో బగదొంది మధ్యమాంఠమునొంది వేణితో
సమాణబూనె॥ సారసం బంఘ్రితో సరిరాక సావర్ణ్యగతిమాని మోవితో
గదియజూచె॥ గనకారి కటితోడ నెనమాని నారివేషముబూని మేనితో
సరిగజూచె॥ దిరిగి సరికింత గుచ బాహు సరస నాసికిలకు భయమం
ది మొరపెట్టి గతులు మాని॥ యొరగి ధరగూలి వత్తులై యొకట రెంటు
మూట వాల్చంటితో సరి మొనయవయ్యె॥

తాత్పర్యము.

ద్విరదము నడకతో సరిరాక ముఖం భంగమయి - అనగా ద్వి అను అక్షరంపోయి - రద మ
యి - నవ్వుతో సమాసం గాజూచెను గగనము నడుంతో విరోధపడి మధ్యమముపోయి అ
నగా గ్ర అను అక్షరం పోయి గనమయి - మేఘమయి - కొప్పతో సమత్వముబొందెను. సారస
ము పద్మం పాదంతో సరిరాక సావర్ణ్యగతిమాని అనగా సా అను అక్షరంపోయి రసమయి
మోవితో గదియజూచెను - కనకారి - బంగారపుచక్రం కటితో సమత్వమునుబొందలేక నా
రివేషం పూని అరి అను అక్షరంలేని వేషమును ధరించి అనగా కనకరూపంవహించి శరీరం
తో సరిగాజూచెను - తిరిగి తలక్రిందై అనగా రదము దరమై గనము నగమై రసము - సరమై -
కనకం - కనకమై భయమంది - భయార్థకమయి మొరపెట్టెను. అన దరము అనగా శంఖం మొ
రపెట్టెను. గతులు మాని నడవలేక అనగా నగము నడవలేకపోయెను - ఒరగి - ఒరిగిపోయి అన
గా సరము ఒరిగిపోయినదనుట - ధరగూలి - భూమియందుబడి వత్తులై తీగలై ఒకవిధము - రెం
డువిధములు - మూడువిధములచేతను ఆ స్త్రీతో సరిగాకపోయెను.

గీ॥ అతివ కచ నాభి గఘన దేహననము తమీనద రసా లతారాజ

పానిరాక. రణమసంతమనాదినేగ్రీ గళభుజ నా భోష్టకుచవచోదంతము
లుభయగతిని॥

టీ॥ అ॥ ౨- స్త్రీయొక్క నాభి. జఘనం దేహం- అననం అనంతము- చివర యక్షరం లే
కుండునట్టి॥ అమీ, నద, రసా, లతా, రాజ- వీరలను నిరాకరించుచున్నవి. నేత్ర, గళ, భజ,
నఖ, ఓష్ఠం, అనాది- అద్యాక్షరంబులేని- మీన, దర, వాల్, తారా, జపా వీట్లనునిరాకరించు
చున్నవి. కచం, వాక్కు, దంతములు- ఉభయగతులన్ - రెండుప్రకారములేతెను అనగా
అది అంత అక్షరములులేని మీనద, రసాల, తారాజములను నిరాకరించుచున్నవి- మీనద
ములనగా చక్రవాకంబులు- తారాజములనగా ముత్యములు.

తే॥ గీ॥ అధర ముఖవర్ణ సూన్యంబు లళివకుచము। లాననాకారరహి
త మజ్జాక్షిమేను । అజ జఘనమండలము హంసయాన కురులు । చరమ
భాన్వితకరములు చానతొడలు॥

టీ॥ స్త్రీయొక్క కుచంబులు- అధరశబ్దంలో మొదటివణాంచేత సూన్యంబులు అనగా
ధరములు, పర్వతములు- స్త్రీయొక్క శరీరం- అననశబ్దమందు అకారం లేనిది- అనగా- నన-
వలెనున్నది- హంసయానకురులు జకారంలేని జఘనమండలం- మేఘమండలం. స్త్రీయొక్క
తొడలు- అంతమందు- భకారంతోగూడిన కరములు అనగా కరభములు- మణిబంధంమొద
లు కనిష్ఠాంగుళివరకునుండు చేతియొక్క భాగంబునకు- కరభమనిపేరు.

క॥ విధుక్త కదనము వదనము। మధుకర నికరముల గేరు మగువ
చికురముల్ । విధు మధుకర లీలాజయ మధురోక్తులు పిక్కలౌర మధు
రాధరకు॥

చంద్రుని జెయించిన ముఖయలది- తుష్టిదపంత్తిని తిరస్కరించిన కురులుగలది- చంద్రు
నియొక్క సుధారసమునుజయించిన వాక్కులుగలది- వి- విగతమయిన ధు- ధువణాంగలి
గిన మధుకరశబ్దమును జయించిన పిక్కలుగలది అనగా మధుకర అను శబ్దములో ధు- అ
నే అక్షరముతోతే మకర అనే శబ్దమామెను- అనగా మొసలిని జయించిన పిక్కలు కందిని
తాత్పర్యం.

చ॥ సతికుచ వాక్సమత్వ మరిజాత సుధల్లానబూనివామైతై హతు
లయి వారిజాత వసుధాకృతులూని యుదృజ్జితంబ నిజిత రుచిగాంచి

యుం దుది నరిత్వము జేందిన చంద్రసేవధిస్థితని ముఖాంగముల్ గెలి
చె సీతగదిన్నిట నొంటి నోడినన్॥

టీ॥ స్త్రీమొక్క కుచంబునకు వాక్కునకు- అరిజాత, సుధలు సమానంకావోయి వా
దులై పకారమాదినిగల్వై హతులయి- వారిజాతవసుధలమొక్క రూపములయినయి- నేత్రని
రంబములచేత జయింపబడిపోయి తుదకు శత్రుత్వంబొంది-తుదియందు అరి యనుపరి మునుబొం
ది- వారిజాతారి, వసుధారి యైన ముఖమున్ను- శరీరమున్ను వాటిని గెలిచెను యెన్నిదిధం
బులనైన ఓడుటయేగాని గెలుచుటలేదు- అరిజాత అనగా చక్రవాకం.

చ॥ అలఘన చంద్ర బింబ సమ్మై తనరారెడు వక్త్రమందులో,
గలసిన నామ భేదములకైవడి నొప్పెడు కప్పకొప్పుచెక్కులు రదనాం
శుకంబు లవి గుబ్బలకున్ సరిరాకపోయి, చేతులు సరులయ్యెదానివలె
నున్నది చిత్రమటారు బోటికిన్॥

టీ॥ ముఖం సాంద్రమయిన చంద్రబింబం వలెనున్నది- అందులో గలసిన నామభేదము
లనగా- ఘనం- చంద్రం- బింబం- నల్లనికొప్పు మేఘంవలెనున్నది చెక్కులు- చంద్రం- కర్పూ
రం లేక వెండివలెనున్నది- రదనాంశుకం అనగా సధరోష్ఠం- బింబంవలె- అనగా దొండ
పండువలెనున్నది- అది అనగా పర్వతం కుచములకు సరిరాకపోయెను- చేతులు హరంబులా
యెను చిత్రమయిన నూగారు ఖడ్గం వలెనున్నది.

గీ॥ కాంతనెమ్మోము గెల్చు కంజాతములను, కాంత కంజాతములు
గెల్చు కంధరమును, కంధరంబును సమదశంఖంబు గెల్చు, శంఖభావం
బు నయ్యధాచంద్రగెల్చు॥

టీ॥ కాంతముఖం పద్మములను గెల్చును- కాంతశిరోజములు మేఘమును గెల్చును- కం
ఠం శంఖమును గెల్చును- నుదురు అర్థచంద్రుని గెల్చును.

చ॥ నల శశిబింబ సంపదలణంచు సతీమణి పాణివల్లవంబులు నగు
మోము నారు జిగిమోవియు వాక్యములున్ బిసాళిమీనులగరిమంబణం
చు నరుణోష్ఠ భుజంబులు నుందయానమున్, నెరుకలు నాసికంబుతగు
నయులు నిబ్బరపుం గుచంబులున్॥

నానార్థగాంభీర్యచమత్కారిక.

టీ॥ సతీమణియొక్క పాణిపల్లవములు, నగు యీ రెండును పద్మసంపద నణచుచున్నది. అనగా పాణిపల్లవం సాదృశ్యం చేసి పద్మమును గెలుచుచున్నది- నల్వు వెన్నెల గాన పద్మ కాంక్ష నణచుచున్నది, యాము చంద్రుని సాదృశ్యం చేసి గెలుచుచున్నది- ఆరు సర్పం గా న రాముడై చంద్రుని కాంక్ష నణచుచున్నది- జి/సూరి సాదృశ్యం చేసి దొండిపండును గెలుచుచున్నది- వాక్యములు శుకిములుగాన దొండిపండ్లను అణచుచున్నవి. అరుణాస్థయై న క్షీణయొక్క భుజములు సాదృశ్యంచేసి తామరతూండ్లను గెలుచుచున్నవి- మందయాసం గజం గాన తామరతూండ్లను అణచుచున్నది- నెరుకిలు- అనగా శరణములు సాదృశ్యంచేసి తుమ్మెదలను గెలుచుచున్నవి- నాశకంఠంశంఖపువ్వుగాన తుమ్మెదల నణచుచున్నది- కిన్నులు సాదృశ్యంచేసి చేపలను గెలుచుచున్నవి- కుచములు చక్రవాకిములు గాన చేపలను అణచుచున్నవి.

చ॥ మృగధరబింబ సంపదలమీరు వధూటిముఖంబువేణిచే॥ ల్వగును, నుజూపుకొనుకటియందపుటారును మోపిపల్కుల॥ బ్జగుగుచిసాళి చంద ములబైకొనునంఘ్రిదరస్త్రితాక్షులు॥ విగించనులున్ భుజంబులునుపేర్చి నడిన్ కురులంగకింబులు॥

వధూటియొక్కముఖమును- వేణిరామువునకు చంద్రబింబముయొక్క సంపద వధూటి ను- నునుజూపును- కొనును- మృగసంపదనణచును- కొను సీంహమునితాత్పర్యం- కిన్న- అం చపుటారును- ధరసంపదను- దొండియొక్క సంపదనణచును- ఆరు- వస్త్రాయుధముని తాత్పర్యం- మోపిపల్కులు- బింబ అనగా దొండిపండును- అణచును- పూము- చిరుకిలు అని తాత్పర్యం- అబ్జ- పద్మములు- చేపలను- పాదములను- చిగునగవును- పద్మమును- చిగునగవు వెన్నెలయని తాత్పర్యం- అక్షులు- బి/చములు- చేపలను- బి/చములు- చక్రవాకిములు- కిన్నుల చేపలను దినునని తాత్పర్యం- భుజములు- నడికలు- తామరతూండ్లను- నడికలు గోనుగి/చముల క తామరతూండ్లను దినుననితాత్పర్యం- కుగులు- అంగములు- తుమ్మెదలను- అంగములు- శం వకములని తాత్పర్యం.

చ॥ యుచిదమిటారిచన్దవకునోడిగుళుచ్చములూనమాచురెం॥ డవత నుయూచియుం మొదటివైజగుణంబును వెండిపీగిమె॥ త్తవడిరజస్థలింకొర గి తావిగరాశ్రియమై యుదాత్తతా॥ ధివసతీయయ్యోశప్పము గలింగన జాలకతుచ్చుచ నె॥

గుండరిముక్తి చనుగవకు గురువుం. పువ్వు గుత్తి- విన్నయై- ఈ- లేనియై- గురువుగు
ట రెండివశరీరం- నైజగుణమును వెండివీ- త్రాడువిడి- వాడిపోయి- పరాగం పోయి-
స్థానం పడి- గకారం లేకుండుటకాశ్రయమై- బొన్నత్యమునకు స్థానమయ్యెను- ఉకారం
చేత గ్రహించబడిన లెకారమునకు స్థానమయి- ఆస్తనములమొక్క రీతి బొందలేక తుచ్చ
మయ్యెను అని తాత్పర్యం.

క॥ కొమరుగుబ్బలతో బోరనగము। లావృద్ధిగనియారుగమనమునకు।
లాగి మొదటపుం భావంబైయును । పొక్కలికోడెగతులుగలుగనికనన॥

స్తనములతో బోరలేక నగములు- మిక్కిలివృద్ధిగని- ఆకారవృద్ధిబొంది- నాగములై- అరు-
గమనములకోడి- పొరుషమునుబొంది- మొదట- పుం-శబ్దముగలదై పున్నాగమై భూమియందునా-
భికోడెను.

గీ॥ కచకుచాననగళ నేత్రకరయుగముల । కళికుభృచ్చంద్రతరవారిజ
లతలోడి । పారెధరనొచ్చెగృహియించెనీటమునిగె । బంకబునజి కెగనిదు
ద్దలైబయలుకురికె॥

కొప్పనకు - కుచమునకు- ముఖమునకు- కంఠమునకు- నేత్రములకు- చేతులకు- తుమ్మె-
దని - పర్వతములు - చంద్రుడు - శంఖం , పద్మములు - లతలు - వోడిపోయి తుమ్మెదలు
పారిపోయినవి. పర్వతములు భూమిలోకి వెళ్లిపోయినవి. చంద్రుడు క్షీణించుచున్నాడు. శం-
ఖం నీళ్లలోకివెళ్లిపోయినది. పద్మములు బురదలోకిచేరినవి. లతలు పొడుగులై పయికి పడిపో-
యినవి.

గీ॥ పల్లవంబూనిసఖయమేనెల్లజేసి । పద్మగర్భండులాదీసి వాగుడి.
చ్చి । బూవిసర్జించియప్పుడప్పుప్పుబోడి । డెందమొనరించెసందేహమొం-
దనేల॥

ఎగురుటాకులతో చిన్నదానిశరీరమంతాచేసి బ్రహ్మదేవుడు పల్లవంబు అనేశబ్దంలో - ల -
అనేఅక్షరముతీసివేసి, -వ- అనేఅక్షరముకు గుడియిచ్చి, -బు- అనేఅక్షరముతీసివేసి శషించి
న అక్షరములు పవి అయినవి. పవి అనగా వజ్రాయుధముగా అచిన్నదానికెమనస్సును చేసి
నాడని తాత్పర్యం.

గీ॥ కిసలయంబుననీమేనుభూసగజేసి । సరగకీదీసి యాయూడ్చిసా
గుడిచ్చి । జేసెగాబోలుధాతనీని త్రమలర । గాకగల్గునెసీమనీ కరిన పద్మ॥

చిగురుటాకులు అన్నీ నీయొక్క శరీరంజేసి కిసలయం అనేకవిల్లంలా -కి- అనే అక్షరము తీసివేసి -య- అనే అక్షరముతీసివేసి -స- అనే అక్షరమును గుడి యిచ్చి శేషించిన అక్షరములు కల అయినవి. కల అసగా రాయి, బ్రహ్మదేవుడు రాయిగా నీ మనస్సును జేసినాదాయెమి, అని తాత్పర్యం-

సీ॥ ఘనకేశియనినీవుచనక రాకు సమీర భుజగరోహాళియీపువ్వుబోణి । మీనాక్షియనిననో మీరకుకోకంబ చంద్రికాహాస యీచంద్రివదన । వింబోష్ఠియనిననో బెదరించకుశుకంబసాంక వామోదయాసన్నుతాంగి । పద్మాస్యయనిననో కలహించకుమృగాంక స్వర్భాను వేణియీజలజపాణి । శ్వాసపక్షోజవచనాస్యవాసవముల । బంధువులుగానమీకు జెప్పంగవలసె । నిటులవినకున్నపరువులనిడుటయెగిరి । పడుటకూయుటకండుటఫలము మీకు॥

౧- ఓ వాయువా కుఘములవంటి తలవెంట్రుకలుగలదనిముట్టరాకు- భుజగమువంటినూ గారు- గాలిని ఎనునని వాచం-

౨- ఓ చక్రవాకదూ మత్స్యములవంటి నేత్రములుగలదనిఅధికప్రసంగముచేయకుమీ వెన్నెలవంటి నవ్వుగలది- చక్రవాకములకువిరహం గలుగును-

౩- ఓ చిలుకా దొండపండువంటియధరముగలదని బెదరించకు- యీవిడ పునుగు వంటి పరిమళం గలది- పునుగుపిల్లి చిలుకనిజంపునని తాత్పర్యం-

౪- ఓ చంద్రుడా పద్మముఖియనికలహంచేయకు- రాహువవంటిజడగలది- రాహువుచరాద్రుని మ్రింగును- గాలి శ్వాసమునకుబంధువు- చక్రవాకముస్తనములకు బంధువు- వచనములకు చిలుక బంధువు- ముఖమునకుచంద్రుడు బంధువు- యీప్రకారం బంధువులుగనుకమీకు చెప్పవలసివచ్చెను- అటులవిననియెడల- పారిపోవుట- యెగిరిపడుట- కూయుట- కందుట- మీకు ఫలము. అధికప్రసంగము చేసినవారికింతే ఫలమని తాత్పర్యం-

సీ॥ రాగాదనక చక్రరాజి తన్నలయింప రాజానుజా మనోరమణయనుచు । కోడిగంబెనయ జొక్కుట సదాగ్రహమాది ననుగాడ్పునొంప శేషాంకయనుచు । ముఖవరాంతరరంగ ముచితమేయన తమీ గమనుడేచగ దమశ్శమనయనుచు । తుది శరస్థితజేయ దోషమన్న మరుండుతె

గజాడ హరశరస్తీర్థయనుచు। సఖుల రదనేశ్రీ చరణోల్ల సతుల చములు। కోరక చకోర పల్లవ కుధరములను। వెలయు నలి చంద్రికాఘకోల పయోదములను। గనె, నగె, పల్కె, వేనలిపెదల్చె॥

రాజుడదని యాలోచించి చక్రవాకములను చంద్రుని దలంచుటవలన భయపడుచున్నవని తాత్పర్యం, బాల్యంచేత చోక్కగా ఆగ్రహమందుకన గాలి బాధింపగా శేషచిహ్నుడా యనుచున్నది- గాలిని శేషుడు తినునని తాత్పర్యం, ముఖమున కెప్పడూ భంగం చేయుట తగునాయనగా చంద్రుడు బాధింపగా చీకటిని బోగొట్టువాడాయనుచున్నది. చీకటిని బోగొట్టినరాత్రి యుండదు గనుక చంద్రుడుండదని తాత్పర్యం. తుదను బాణములు నిలుపుట మంచి గాదనగా మన్నధుడు చంపుటకై రాగా శివుని, రఘును గంగచేతను పదిత్రంజేసినవాడా అనుచున్నది. తన చెలికత్తెలఘోష్క దంత- నేత్ర- చరణ- కుచముల, జూచి- పూముగ్ధ- చకోరం- పల్లవం- పర్వతం అనుకొనివచ్చిన తుష్కదలు- వెన్నెల- కోకిల- మేఘములు రాగా- చూచెను- నవ్వెను- పల్కెను- కొప్పరిప్పెను- తుష్కదకు పరాభవముకొరకుకన్నులు జూపినది నల్వటవలన- వెన్నెలకు పరాభవం ముకువలన కోకిలకు పరాభవం- కొప్పు విప్పటవలన మేఘమునకు పరాభవం అని తాత్పర్యం.

స॥ అంధకప్రియ సూతివై విషపంక సంకలితాంకము వహించు ఖలుడవీవు। యనిశమ్ము నెత్తమ్ములను మారుకొని సత్ప్రధానతల్ జెరుచు నీ మేనమామ। భాసుర దృపదజా పాండుచ్చదాపకర్షణ కిరగశుండునీ యెసగు సఖుడు। ధరణి నెల్లడ ప్రసూత ప్రసవాభిఖ్యను వహించి దిరుగు నీ సహచరుండు। ఔర దర్పక మీరు కృష్ణాలకాప। కార వైరిస్యము న ధర్మగూరులగుట। భీమ విజయాహిత గుణానుకామ మహిమ। అవని, ముష్టచతుష్టయంబనుటకరుదే॥

ఉదకప్రియడైన నారాయణునికి ప్రియపుత్రుడవై ఉదకపంకంతో చేసిన పద్మమును వహించిన దుర్మాంగుడని మన్నధునిపరమైన అర్థం. అంధుడైన దృతరాష్ట్రుని పుత్రుడవై పాపంతో గూడినవాడవు అని దుర్యోధనపరం' ఎల్లప్పుడు పద్మముల బాధించి నక్షత్రప్రాధాన్యం బోగొట్టువాడు నీమేనమామయగు చంద్రుడు. ఎప్పుడు జూదములాడి సత్పురుషప్రాధాన్యమును జడగొట్టువాడని శకునిపరం. ప్రకాశమానమైన వృక్షస్థానమందపుట్టిన తల్లిని పండుట.

కులను పూజింపఁగాను నీ సఖుడైనగాని. ద్రౌపదియుక్కి లెల్లని వస్త్రస్థాయి నపహరించిన వాడని మహాసనపరం. ధూమియంబునూ పుట్టిన పుష్పముల శోభను ఎఱుంగిన నీస్త్రీని తుడైన ఎఱుంతుడు. ధూమియంబునూ పుష్పముడైన నూతుని కొడుకుని పేరు వహించినవాడని కర్మపరం. అపరి నున్వహుడాయనియు- నిర్వహించినాడా నిర్వోధనపరం. ప్రక్షిలకంఠాధిపని మన్మథపరం. ద్రౌపది కేశభాకారమని నిర్వోధనపరం. ధర్మమునను విరోధం. ధర్మకాండవని రోధం. భయంకరమైన జయంజేతి సుహృదింబుడైన గుణములనివారని- భీమునమ- లక్ష్మి నునమ- విరోధం చేసినవారనియు- గుప్త చతుష్టయము లానగా- సానధి- చిన్త- వాచుల- ఎఱుంతును- రెండవయధం- నిర్వోధన- శకుని- మహాసన- కర్ముల లని తాత్పర్యం.

సీ॥ నడిచెనాగిండు గంధ కబంధ తూర్పు వేళండు తండుము నెఱుండుండునునును. పల్కె-నాచెల్లక కలకంఠ కలరనెఱుండితెచ్చని నెఱుండుండునునును. నెవ్వెనాచంద్రికా నెవసేర మున్నెకా డిరిడిరముల నెఱుండుండునునును. చూచెనామృషు నారాచజాతస్థురెతాగిండు దిగతులఱుండుండునునును. యేమి జెప్పును నాయుంఠ కెవ్వరీడు. యహహ యది నీకు రిపి కేళి కబ్బెగాక. పరమభాగ్యైక శాలియో పాండురంగి. పిత్త లేశ యనంత రపిస్రీకాశ॥

నవనితే గిండఘ్రములయందు మదింతోగూడిన యేనుగుల సమూహమును నిరాకరింపుచు న్నుది నలికేతే నీణా-గోగల-సారావతముల ధ్వనులను నిరాకరించును. నన్నిత వెన్నెల- ఎర్రములు- మల్లెలు- నురగిలను నిరాకరించును. చూచితే పానథ దాణములైన ఎర్రముల యొక్క కాంటులను నిరాకరించును ఎత్తుగీతయొక్క నాలుగుదరణముల అగ్ధం స్పష్టంగా తెలుస్తూ న్నుమన యి దుబా వేయలేదు.

సీ॥ కంధరం బలకసంకాశంబు గాలేక లలనవక్త్రోజ ముల్యంబు గోరె. చందనంబా మోడిసరణికి ముఖ్యవిభాతగాంచి కొంత మాగింబు గోరె. ప్రకరంబు నేత్రసంపదమలిక ప్రాకృతదప్పి కంఠాకృతి ననగగోరె. పవనంబు నిశ్వాస ఫణితిగా కపకాగగణబూని యాన్వస గరిమగోరె. తిరిగి కటి నాభి హాసకృతి ప్రశస్తి గనక మొరవెట్టి నుడివడి భం డితములై. వంకరతనంబుబూని ప్రవర్ణ్యఫలము. లలముకొని మేరలకున్నా

రమాయెనార॥

కంధరము- మేఘం-ముంగురులతో సమానంగాలేక- క- వణకంలేక అసగా ధరమయ్యె
సన్నబూట. పర్వతంబుల స్తనములతో సామ్యమునుగోరనది. చందనం అసాదసరని ము
ఖ్యప్రాశస్త్యంలేక మొదటివణకంలేక- అసగా దనమై బంగారమై కాంతసామ్యమును కోరె
ను- ప్రదరంబు- బాణం నేత్రసంపదకు భయపడి ప్రకృష్టమైన అకారంతప్పి- ప్ర- లేక- దర
మై- కంతంతో సామ్యమును బొందగోరెను పవనం- వాయువ నిశ్వాసపద్ధుగాక- అపకారము
నుపొంది- పకారంలేనిదై- వనమై యావ్వసంయొక్క- సామ్యమును గోరెను. తిరిగి పోయి త
లక్రిందై- అసగా- ధరము- రథమై- దనము- నదమై- దరిము- రదమై- వనము- నవమై- కటి-
నాభి- హాస కృతులయొక్క ప్రశస్తిని బొందలేక రథము- మొరబట్టి- నదిము గుడివడి- రద
ము అసగా దంతము- ఖండితమై- నవమువంకిరబొంది మూడింటివగళం తొమ్మిదై సాదృశ్యం
బునకు దూరమయ్యెను.

గీ॥ అసనాథరగళమూర్తులతివకజుడు। చంద్ర కురువింద శంఖ చం
చలతజేసి। నందు తచ్చిహ్న కాతీన్యశేత చలతలు। సొరిది కచ కుచ హా
స దృష్టుల నొనర్చె॥

ముఖం- అధురోహం- కంతం- శరీరం- బ్రహ్మదేవుడు- చంద్రుడును- కెంపును- శం
ఖమును- మెరుపును- చంద్రుడును ముఖమునుజేసిన్నీ కెంపును అధురోహంచేసిన్నీ- శంఖము
ను కంతమునుజేసిన్నీ- మెరుపును శరీరంగాచేసిన్నీ చిన్నదాన్ని ప్రకృష్టమనిచి వాట్లలో
నున్న జబ్బులను తీసినాడు- అవియేవనగా- చంద్రుడులోపున్న నయ్యమున్ను- కెంపు
యెందున్నకాతీన్యమున్ను- శంఖమందున్న ఛావల్యమున్ను- మెరుపుయెందున్న చపలతనున్ను
తీసి తిరిగి అచిన్నదానియొక్క అవయవములయందే పోనివ్వకుండా సహనాడు- అది వేటి
యందనగా నయ్యం కొచ్చయందుననున్ను- కాతీన్యం కుచములయందున్ను- ఛావల్యం నవ్వు
యందున్ను- చవలతను నేత్రములయందున్ను సర్వినాడు.

చ॥ వనద ఝషేందు జంబీర సువణములక గిరి నీట నింగి చెట్ల
ను సెగ నెక్క నీద బహుళవ్యధబాల్పడ మాగ కాగ నార్యను బెళుకం
గ కంద నిలరాల కరుంగను నీర్గుగక్క ముగ్ధ నవయ నొక్కు వడ నీరుగ
నొనర్చె కచాక్షిముఖస్తనాంగములూ॥

మేఘం- చేపలు- చంద్రుడు- నిమ్మపళ్ళ- బంగారమున్ను యిది అచిన్నదానియొక్క కొప్పు

కిన్నీ- నేత్రములకున్ను- ముఖమునున్ను- కుచమునున్ను- శరీరమునున్ను సమానము
మొచ్చి ఆ అవయవములకోడి తపస్సులను వెల్లెను- సర్వములమీదికి మేముమునున్ను, నీళ్లలో
కి చేపలున్ను- అంతరిక్షము చంద్రుడున్ను- చెట్లను నిష్కపండ్లున్ను- అక్షిపాతాగ్రంథిక
గారం వెల్లి- అక్కడికి పూరుకోక- పయః యెసుగుతున్నది మేముములు- యాచితూళున్నది-
చేపలు- బహుళపక్షమందు శిష్టపక్షమందు బాధపడుతూళున్నాడు చంద్రుడు- మాహామ
న్నది నిష్కపండ్లు- కాహామన్నది బంగారం- అక్కడికి పూరుకోక అరుస్తున్నది మేముము-
లు- బెళుకుతూళున్నది చేపలు- కంటిపోతూళున్నాడు చంద్రుడు, రాగిపోతూళున్నది నిష్కపండ్లు
కిరీపోతూళున్నది బంగారం- అక్కడికి పూరుకోక నీళ్లుగ్రుక్కుచున్నది మేముము- మునిగి
పోతూళున్నది చేపలు- అవినిపోతూళున్నాడు చంద్రుడు- నుమ్మలుపడపోతూళున్నది నిష్క
పండ్లు. నీరయిపోయినది బంగారం.

చ॥ చర భుజ సేని సింహములు శ్వర్ణవేద్యవలంకన క్షయోచర
ములకోడి వారధి పదంబుల పుట్టల పూరుల గుహం తరముల మున్నని
క్రొ తిన చాగ రపింపగ నిట్టూర్పులివ్వు శ్వరగతినేగ నీడగని తత్తరముల
దగ జేసితా చెలి॥

శంఖం, సర్పం, లేడి, సింహమున్ను- కంఠంకు, జడను చూపుంకు, నడుంకు, సమానము
నుపాంబుదామనివచ్చి ఓడిపోయి సముద్రంలోకి వెళ్లిపోయినది శంఖం, పుట్టలలోకి వెళ్లిపో
యినది సర్పం, గడ్డిలోకి వెళ్లిపోయినది లేడి, గుహలోకి వెళ్లిపోయినది సింహం, అక్కడికి పూ
రుకోక మునిగిపోతున్నది శంఖం, నిక్రమాస్తున్నది సర్పం, గడ్డితంటున్నది లేడి, చాగున్నది సిం
హం, అక్కడికి పూరుకోక అరుస్తున్నది శంఖం, భుక్కుమని నిట్టూర్పులిస్తున్నది సర్పం, వేగం
గా పరుగెత్తుచున్నది లేడి, తననీడను తానుచూచుకొని తొందరపడుచున్నది సింహం, యాగా
చేక్షివిగదా చిన్నదానా.

క॥ నలుగురు నిను బలుమారును । కెలిచితి సుగుణోక్తిదీప్తి కీర్త్యాకృ
తులక । నలుగురు నిను బలుమారును । భలిభలియన వెలసితార భాగ్యత
రంగా॥

నలమహారాజు- గురుడు- గూర్కుడు- బలరామస్వామి- మన్మథుడు- పలుమారును సు
గుణం- యుక్తి- కాంతి- కీర్తి- రూపము వీట్లచేతను వీర్లను గెల్చితివి. సుగుణములచేత నలుని-
యుక్తులచేత గురుని- కాంతిచేత గూర్కుని- కీర్తిచేత బలరాముని- రూపముచేత మన్మథుని- నల

హాహరాజు- గుగుడు- సూర్యుడు- బిలరామస్వామి- మన్మథుడు- వీరలు భళిభళియనగా యే
మి ఆశ్చర్యం- భాగ్యతరంగుడా.

చ॥ కినిసేకు చాననాంగరు విగిన్నెలతో నెలతోలతోన్నతిన్ | గొనకొని
వాకి/- సీక్షణముతోయిలతోయిల కోల బాణ కో | ఘనకిచ కింత గూపము
లు కంగర్మమై రంగమై రమైక్యమై | ఎనిత నొసల్పఁబుల్ నడుము చంద్రహా
రిన్ లహరిన్ హరిన్ నగున్ ||

కోపించి మచగువిగిన్నెలతోను- అననరుచి నెలతోననగా- చంద్రునితోను- అంగరుచి
గొనకొని- గొన్నెలమునుబొంది- వాకిన్ కోయిలకొ- కటియలకొ- అనగా భూమి- ఈ
క్షణము- లకోంకో అనగా బాణమునకో- గొప్పదైన కిచం మేనుమై- కంపం శంఖమై- గూ
పము లక్ష్మీతోవికల్పమునుబొంది- ఆస్త్రీయొక్క నుసలు చంద్రుని- ఒకలు ప్రవాహమును-
నడుం సింహమును- నభ్యును-

కి॥ అహహా దాని పిరుందులు | రహి నెన్నగ దానిబోలు రభసంబె
సగున్ | మహిళా మధ్యం బెన్నగ | మహిళా మధ్యమున బోలు మానవ
నాధా॥

హాశ్చర్యం- దానిపిగుదులు సౌగంధ్యచేత యెన్నగా- దా- అనే అక్షరమును బోలును-
రెండివలెన్దం- హాశ్చర్యం ఆస్త్రీయొక్క పిరుదులు లెస్సగా పనుగనుబోలును- అనగా యేను
గ కుంభిష్ఠాములవలెనున్నవని తాత్పర్యం- ఓరాజా స్త్రీగడుం యెన్నగా భూమియందు- శా-
అనే అక్షరంచొక్క మధ్యప్రదేశంవలె నున్నవని తాత్పర్యం-

కి॥ మహిళా పున్నాగంబులు | రహి గునుమ కదంబలీల గ్రామగ న
చోచ్చి | మహిళా పున్నాగంబులు | రహి కుసుమ కదంబ లీలలం గ్రామ
గమన్ ||

మహిళా- ప్రేంకనపుత్రీగయన్ను పున్నాగంబులు, పొన్నచెట్లున్ను, పుష్పసమూహముల
యొక్క విరాళులచే నెప్పచుండగా, మహిళా, నాయకమున్నూ- పురుష శ్రేష్ఠుడైన నాయకు
డును- కుసుమకదంబలీల, మన్మథలీల అనగా సురసంఘిక్కిలిగా ప్రకాశించెను.

కి॥ ఆ చపల మృలోచని | మేచకి కిచ రుచికి నోడి మేఘ నిచయ
ముల్ | ప్రాచీనబర్హి మోనెను | నీచతమసహించి తన్మణిమృదులాదవన్ ||

అత్తియొక్క నల్లని కేశములయొక్క కాంతికోటిసాయి వే ఘనమదాయముల తాము నీచతను ఒప్పుకొని ఇంద్రునిలముల కాంతిబాండులకు ఆయింద్రుని ముక్తి కపతయమున ఇంద్రుని మోచుచున్నది॥

గీ॥ అల్లచెలిమోవి వింబంబు నపహసించు, దాని కెనయగుచుండును దానినడలు, అవియె సరివచ్చును చములకి వియె సరియె, మోముగలదలని టువంటి ముదితగలదే॥

అచెలియొక్క అధర్మం దొండపండును పరిహసించును, అవిడనడికలు యెనుగిగు మానమగును, కుచములకు అవియె సరిగానుండును, అసగా వాటికివియె సమానం, అవి యెసరియె, పర్వతమైన సమమగునా, మోము, కిలది, కిలిలుగల చంద్రునివంటిది, ఇలను ఇట్టి స్త్రీకలదా॥

ఉ॥ లింగనిషిద్ధుగల్వలచెలింగని కర్తమదూషితా మృణాలింగనిసంత తతార్థి లవలింగని కంధర మేచకుణ త్రిశూలింగని కృష్ణచేలుని హలింగ ని నీలకచణ విధాతృ, నాలింగని పాండురంగవిభునింగని కీర్తాహసంచె దిక్కుల॥

కళంకందేత నిందితుడైన చంద్రునిజూచియును, బురడిసంపర్కంచేత శెడినతామరలూ డునుజూచియు, సంతతాళి-యెప్పుడును మృదంగల వెక్కుడుతీగనునియును, కింతమంబు నల్ల గానున్న సాంబిమూర్తిని జూచియు నల్లని వస్త్రోంగల ఎలరామస్వామిని జూచియును, నల్లని తలవెంట్లుకలుగల సరస్వతీదేవిని జూచియును, పాండురంగవిభుశ్రేష్ఠునియొక్క కీర్తాదిక్కులను నవ్వెను,

చ॥ వనదర మాభగోప్పనయ వాదిగదా నెదిరించె నాభి మేల్కనగ ననాదితానని గళంబును దాదిగనెతి, నేనె పొమ్మని తను కాంతియు న్నైనగ నమ్ముఖరత్నము, మాన్చి మధ్యముణ నుగణ నభాలినగువీనులుసాటి కి హెచ్చుబోటికి॥

మేఘులక్ష్మీ కాంతిచేత కొప్పు ఒప్పుచుండగా నాభి ప్రతివాదియై అనిన్ని, -ఎ- కారము దిగి పోయినదినిన్ని, నదరమాభ, సుడికాస్తినెదిరించెననియు, మేలువిచారంపగా అనాది తానని యు, నకారం విడిచితే తాననియు, దరమాభ, శంక కాని, గళమెదిరించెను- శరీర కాస్తీ

తల్లియైయనియు, ద- వర్ణముపోగాననియు, రమాభయైనదనియు, ననగా లక్ష్మీకాన్తి తుల్యమై నదనియు, ప్రేలుటనుమాన్పించి - ర - వర్ణముతీసియనియు, మాభ, అనగా లేదనియు, మధ్యమ ములేనిదయ్యెను అనియు శలక్రింకు రా తిరుగగా, భమా, అనగా నక్షత్రకాన్తి సఖారి, రద, ద వ్రము, నల్పు, నవ, తొమ్మిది అంతెవలె చెల్లునున్నవనియు, తాత్పర్యం-

శా॥ నాభీకంబు నభీకయుక్తి బయలైన న్నధ్యమ శ్రీకికోపై లెక్కింప గ నాపయిన్ గుచవచఃప్రాయాధికాపైజనన్. బాలాగ్రీవకు సాటిగామి గరమున్ప్రార్థించి పాదంబున్వాల న్నిలె. నభీకయుక్తి సతికన్సన్నవైలం గెం మదిన్॥

నాభీకము, అసత్స్వమైనయుక్తిచేత అనగా - ర - అను వర్ణము లేక బయలయినన్ అకాశం గా అనగా నాకమనగా అకాశంగాన మధ్యమశ్రీకి సరియయ్యెను- ఆతరువార గస్యముగాతి చారింపగా యనియనియు, నాదీసి, కో, పై, లుపెట్టగా, కోకము, పైకము అయినదన్నమాట, కోకమనగా చక్రీవాతం, మిచప్రాయాధికి, మిచప్రశస్తికి, పైకము, కోకిలసముహం, వచఃప్రాయాధికి, వాక్ప్రశస్తికి, కాపైజనన్ వైనున్న కా- బోతే నాభీ, నాభీము బాలయొక్కకంఠము నకు సాటియైనదిగామి. నాభీకమనగా పద్మముగాన హస్తములను ప్రార్థించిపాదములకోడెను- ర - కాలు రెండు వర్ణములు తీసివేయుటచేతను, నా అయి అనగా పురుషుడు సతియొక్కక న్ను సంజ్ఞను సంపరించునని తాత్పర్యం-

మ॥ శరదబ్దాస్య కచచవి ప్రతిఘటించంబోయి శైవాలమా శరజ న్తంబు జడాశయంబులనెనాచం దానవారిప్రభావ రసోత్కృష్టకుగా మి నింద్యమగుచు న్వాపోయి వత్సోజమర్గరతిన్ దాగ నహీనమల్లచటనూ గారేచగా భీతిలేన్॥

శరత్కాలపద్మమునంటి నేత్రములుగల నాయకయొక్క శేషకాయని ఎదుర్కొనబోయి శైవాలము అనగా నాచు, ఉదకజన్మమునె ఉదకస్థానములనె పొందగా రాక్షసజన్మమునూ, ముందబుద్ధియునని రెండవయర్థం- తాను సూతన శత్రుప్రభావరసోత్కృష్టకునియవలెక శ్రీమహా నిఘ్నపుయొక్క ప్రభావరసోత్కృష్టకు, నిలువలెకయని రెండవయర్థం, నింద్యమై - కా - అను అక్షరంపోయి, ముఖభంగమై యని రెండవయర్థం- స్తనములనెదు చుర్గములయందాసక్తిచే దాగగా, అనగా శైవాలములో వా పోతే శైలమైయని తాత్పర్యం- సూగారు సర్పవలెవిరి ముఘండగా శయపడెను-

చ॥ కరివనజారులం గెలుచు కాంతల సద్గమనంబు మధ్యముగ కరము
లు నూగులు స్వచయిగంబును ఎక్కిము మేఘకోకిల ద్వార సనరాజులన్న
గు సతీకి చ మూర్పును సుస్వరంబునం॥ స్వరణయు రోమరాజియును ప
డ్డమ గానమునం గ్రమ్మంబునన్॥

ఆచిష్టదానియొక్క గమనం, ఏనుగు ను జయించును- నరుం, ఏనుగునకు శత్రువైన
నీంహమువంటిది- కరముల పద్మములను జయించును- తొడలు పద్మములకు శత్రువైన గేను
గుతొండమువంటిది- కుచయును చక్రివారియును జయించును- ముఖము చక్రివాకి శత్రు
వైన చంద్రునివంటిది- కిచయు మేగుయును నభ్యును, ఊర్పు మేఘ శత్రువైన వాయువువంటి
ది- కంఠధ్వని కోలును నభ్యును- సంస్థరణ కోరిక శత్రువైన రామస్థరణవంటిది- రోమరాజి
ఆదిశేషులను నభ్యును- పడ్డమగానము, సర్పమునకు శత్రువుగు నెమలివంటిది-

క॥ ఆగరినకు ముఖ మచ క చ భాగరిను సుధాంశునిమచ బలభిన్నాశి
కా॥ ధాగధగీదైగధిగీ నైగినగీపభ్రమముల నగుతగుమిగులు॥

ఆక్తిగియొక్క ముఖకాయ చంద్రుని ధాగధ్యసభ్యును, కుచయులు లిడుచయులు యొక్క
భిగిగిలదుటను, తగును- కిచయులంద్రగీలమాణిక్యములయొక్క నిగిగిలాదుటను ఆదిశయిం
చును-

సీ॥ సారంగమదహారి సంపన్నతవహించు ఘనసారసచ్ఛాయ కడు
వహించు॥ సారంగమదహారి సంపన్నతవహించు ఘనసారసచ్ఛాయ క
డువహించు॥ సారంగమదహారి సంపన్నతవహించు ఘనసారసచ్ఛాయ
కడువహించు॥ సారంగమదహారి సంపన్నతవహించు ఘనసారసచ్ఛాయ
కడువహించు॥ బాలికామణి తనుమధ్య నీలచికుర॥ చారుదీఘవిలోచన
సరసహాస॥ తరుణిమోహనమూర్తి సౌందర్యవదన॥ నవ్య సౌరభ్యసురు
చిర నఖరగీల॥

బాలికామణియొక్క క్రూశమయిన మధ్యం, నీంహసంపత్తి వహించును- నల్లనితలవెంట్రు
కలు మేఘముల శ్రేష్ఠమైనచ్ఛాయనువహించును- స్ఫుడిరమైన దీర్ఘ నేత్రములు, వేడియొక్క
మూళుయొక్క సంపత్తిని వహించును- సరసమైన కళ్ళు కర్పూరంయొక్క ధాయనువహిం
చును- క్రయొక్క శరీరస్థాందర్యం తుష్టాడల మదియునువహించు సంపదయొక్క సంపదను

వహించును- ముఖం పద్మచ్ఛాయను వహించును- సౌరభ్యము కస్తూరియొక్క సంపదను వ
హించును- గోళ్లు ఘనమైన, శ్రేష్ఠమైన నక్షత్రకాంతని వహించును-

శా॥ సాధీయో ముఖపూరితోద్వమితతా సత్యోర్ధ్వగోచన్వదానోక
ధారాంతరటత్తిమింగిలగిల ప్రాప్తాన నిధ్యాన లబ్ధాధీశ ప్రభుతాన్వభా
గహరణార్థాయాయ నాథానుజ, ప్రాధాన్యాతి విలోలవాన్మృగబల బ్ర
హ్మ స్తుమాస్తామను॥

సాధీయ, శ్రేష్ఠమైన, ముఖ, ముఖముచేత- పూరిత, పూరింపబడినదై- ఉద్వమితతా, వెళ్లగ్ర
క్కబడుటచేత- ఆసత్యోర్ధ్వగ, సత్యలోకవర్మంతం పైగావెల్లిన- ఉదన్వల్, సముద్రముయొ
క్క ఆర్ధధార, ఉదకధారయొక్క- అంతః, లోపలను- అటల్, సంచరింపుచున్న- తమింగిల
గిల, తమింగిలగిలములను- పెద్దమీనులయొక్క, ప్రాప్తాన, లేచుటయొక్క- నిధ్యాన, చూచుట
చేత- లబ్ధాధీశప్రభుతా, పొందబడిన తన పెనిమిటియొక్క ప్రభుత్వములో స్వభాగి, తనవంతును-
కారణార్థ, వారింపుటకై- ఆయాయి, ఎచ్చుచున్న- నాథానుజ, తన పెనిమిటితత్తుడైన మన్తధు
నియొక్క- ప్రాధాన్య, ప్రధానత్వముచేత- అతివిలోల, మిక్కిలిచంచలములగుచున్న- వాక్, స
రస్వతీదేవియొక్క- దృక్, చూపుటగల అజటబ్రహ్మన్, మత్స్యవతారపరమాత్మ- త్వామ్,
నిన్ను- స్తుమః, స్తోత్రముచేయుచున్నాము- అనుక, అనుచున్నాడు-

అనగా మత్స్యవిగ్రహం సముద్రోదకిముసంతాత్రాగి పైకిచిచ్చుగా ఆయుదకధార సత్యలోక
ముదాకావెళ్లుటయును, అందులో పెద్దమత్స్యములుకడలుచుండుటయును, చూడగామన్తధు
డు మత్స్యభృశుడుగాన అతడు తన అన్నయైన బ్రహ్మదేవునియొక్క ప్రభుత్వములో సగభా
గం పంచిపెట్టుమని వచ్చుంగాబోలునని భయముచేత సరస్వతీదేవిచూచుచున్నదనితాత్పర్యం.

శా॥ ద్యూతంతభద్ధిరి కల్పితావతరణద్యో వాహినీసంగమోపాత్రేం
దూదయనిష్పిత్యాణజలధి ప్రార్థభృత్రోత్సవో దాత్రత్వాత్తగజాశ్వ
వన్య శనకన్యా గోమణీదాన సంప్రతిప్రీణిత దేవధుల్యధిపతిబ్రహ్మ స్తు
మస్తామను॥

ద్యూతంతః, ఆకాశమునకునిగుడిన- గిరి, మందరపర్వతముచేత- కల్పిత, చేయబడిన- అవ
తరణ, దిగుటగల ద్యోవాహినీ, ఆకాశగంగయొక్క- సంగమ, సంగమముచేత- ఉపాత్ర, పాం
దబడిన- ఇందూదయ, చంద్రోత్పత్తిచేత- నిష్పిత్యాణ, పితృబుణముతీరిన- జలధి, సముద్రుని
చేత- ప్రార్థ, ఆరంభింపబడిన- పుత్రోత్సవ, పుత్రోత్సవముయొక్క- ఉదాత్తత్వ, అశయము.

వలన- అర్థ. స్వీకరింపబడిన- గజ, తునుగు- అశ్వ, గుర్రం- వనీ, వృక్షసముదాయం- అశన, అన్నం- కన్యా, కన్యక- గో, గోళ- మణిరత్నం- వీనియుక్తి దానసంపత్తి, దానసంపదలచేరి- ప్రసాద, సంతోషంపజయ-దన- దేవ, దేవతలలోలవాదా- భుజింపబడెదాన, కూర్చుంటా రవరమాతా, త్వం, నిన్ను ప్రహ, ప్రార్థించెదము- అనున్, అనుచున్నాడు-

సముద్రమధనకాలమందు కూర్చున్నప్పుడైని మండిరిగ్యలమును నిలవ బట్టుటచేరి దానినిభ రమాకాశమంటినందున ఆకాశం దానిమీదనుండును. సముద్రముతో సంగమం చేసినం తున సముద్ర నదు చంద్రుడను పుత్రుడు బట్టుకొందును. అందువలన పితృ ముఖం దీనినందున సంతోషించేరి సముద్రమి పుత్రోత్పాదమున దేవతలకు దానములచేసినాడు- అని యర్థము న్నును. విరావలవనె గజదానం, ఉద్వేషభవమున న్నదానం, కల్పవృక్షమునెదు వనదానం, అప్యలవనెడి యన్నదానం, అక్షయనద కన్యాదానం, కామధనునెడిగోదానం, చిత్తామ నీ కౌభము నేర్పదానమును యీదానములు ప్రద్రహించి దేవతల సంతోషించినారని తాత్పర్యం-

వా॥ అద్యాలోకన భక్తిసంభ్రాంతనేహః పూగుష శ్శక్తిసా త్వా ద్యాంభస్తులసభ్రామ ప్రసఖుర ప్రతూళనా మాత్రజా । గ్రద్యోగాంబుధి దుష్టిరీకాగ్రి రిపుహృతా లామిష ప్రాయశుం । భద్యాధోనిధ సప్తకీ ణ్ధకిటి బ్రహ్మాస్తు మస్త్యామసం॥

అద్యాలోకన, ముచటిపర్వవంటి- భక్తి భక్తిచేతను- సగ్రభిమో, స్వరపడుచున్న అనే హ్మ, కామనెడి- పూగుష, పూగునిచేరి- త్వం విడువబడిన- సతా, ద్యాంభ, ప్రశస్తమైనపా త్కలకమున్ను- తులనీ, తులనీయుననెడి- భవ భ్రాంభి- ప్రవి యిచ్చెడి- ఖరవైశానానాత్ర జాగ్రద్యోగాంబుధి, దెక్కలకడుగుటకుమాత్రమ కూడియున్నసముద్రమున్ను- దుష్టిరీకాగ్రి, కోరకొననున్న- రిపుహృతా గ్రామిషవ్రాయ, శత్రువుయుక్త స్థగిందెమాలసం విస్తారగా గల శభి, ప్రకాశంపుచున్న యాదోనిధ సప్తకీ, ఘోషప్రదీకమున్నూల రిక్తవ్యాన, వ రావావరమాతా, త్వం నిన్ను ప్రహ, ప్రార్థించేయచున్నాము- అనున్, అనుచున్నాడు-

స్వామి వరాహవనాగమైతి మీరణాక్షునిగుండె కోరతోబద్ధుడేనీ ఆమాంసంతోనే ఘోమినియైతి సముద్రలోనివదియుండగాసముద్రం దెక్కలమట్టుకే అయ్యుండగా స ముద్రం, తాపురుషుడుచిన పాద్యోదకంవలెనున్నా శత్రువుగుండె మాంసంతో అయి కున్నఘోష నల్లగానుండుటచేరి కాలపురుషుడు సత్పుంసం ప్రజ్ఞతు నెలనడుగడపెనీ తా, త్పర్యం-

శా॥ డింభద్రోహి వధోత్కటోత్క్రమణ మష్టిక్లిష్టతారోమ కూ॥
పాంభోజప్రభవాండ భాండదళనో ద్యుధ్వానధీకృతృభా । స్తంభాంత
స్ఫుటన స్ఫుర త్వేక పెక ధ్వన్యస్త నిశ్చేష్ట నిర్దంభోద్యోగ దిశావశాప
నృహరి బ్రహ్మకస్తుమస్తామను॥

డింభద్రోహి, బాలుడైనప్రహ్లాదుని బాధింపుచున్న హిరణ్యకశిపుని- వధ, వధమునకైఉత్క
టోత్క్రమణ, ఉద్ధిలంగా వెడ్చుటయందలి రుష్టిక్లిష్టతా, కోపంచేసినైత్యశంఛేతి- రోమకూ
పాంభోజప్రభవాండభాండదళన, రోమకూపముయందలి ప్రహ్లాండ్భాండములు బద్దలగుటచేత
ఉద్యోత్, పొడముచున్న- ధ్వానా, ధ్వనియనెడి- ధీకృత్, బుద్ధినిజేయుచున్న- సదాస్తంభాంత
స్ఫుటన, సభలో స్తంభంలలోపలబద్దలగుటచేత- స్ఫురత్, వెడలుచున్న- పెకపెకధ్వని, పెకపె
కధ్వనిచేతను- అస్త, తోయిబడి- నిశ్చేష్ట, చేష్టలుదక్కి-నిర్దంభోద్యోగ, డింభప్రయత్నములు
లేకున్న, దిశావశాప, దిగ్గజములుగల-నృహరిబ్రహ్మక, నృసింహావరమాత్యా, త్వామ, నన్ను- స్తు
మ, స్తోత్రంచేయుచున్నాము- అనుక, అనుచున్నాడు-

నరసింహవతారం స్తంభంలలోనుంచి వెడ్చునప్పుడు శత్రువునందలికోపమున కటకటపడు
చువచ్చుటచేత రోమకూపంలలోనున్న ప్రహ్లాండ్భాండములు బద్దలైసట్లు స్తంభం-ద్దలయిన ధ్వని
విసబడుటచేత దిగ్గజములు విభ్రాంతములై నిశ్చేష్టలైనవని తాత్పర్యం-

శా॥ స్వతల స్వచ్ఛ తరారుణత్వ రచిత స్వస్త్రీ పరేష్ఠాస్త్రింతివా॥
క్రృణికులత్వ దశానుకారిగళగా ద్దవ్యక్తమాంభోజ భూ॥ నుతిహాసన్న
ఖరప్రసారిత పదాన్తేరుడ్డ గంగాసవా॥ ప్రతిమాళీశ కపర్దమండల వటు
బ్రహ్మకస్తుమస్తామను॥

స్వతల- తనయొక్క అనగా పాదముయొక్క అరికాలుయొక్క- స్వచ్ఛతరారుణత్వ- స్వ
చ్ఛమయిన యెరువుచేతను- రచిత- చేయబడిన- అస్వస్త్రీపర- అస్వస్త్రీయందాసకుడయిన-
కుట- పెనిమిటియొక్క- భ్రాన్తి- భ్రాన్తిచేతనయిన- వాక్- సగస్వతియొక్క- ప్రతికూలత్వద
శ- ప్రాతికూల్యావస్థను అనుకారి- పోలుచున్న- గళ- కఠంనందలి- గార్దదీ- గర్దపస్వరంచే
తను- అక్షమ- ఆసమధుకైయున్న- అంభోజభూ- బ్రహ్మదేవునియొక్క- ను- స్తోత్రమును
గురించిన- హాసత్- నవ్వువలెనున్న- నఖర- గోళ్లుగలదై- ప్రసారిత- చాచబడిన- పదాంత
కుట- పాదపద్మములనుండి- జ- వుట్టిన- గంగయెనిడి- అసవ- మకరన్దమునకు- అప్రతిమ- అ
సమానమయిన- అళి- తుమ్మెదయైన- ఈశ- పునియొక్క- కపర్దమండల- జటాజూట ముగ్ధల

మొగ్గు కలుపుచున్నా - బ్రహ్మచారి వామన పరిమాత్మా - త్వం నిన్ను - స్తమః - స్తోత్రంచేయుము - అనున్ - అనుచున్నాడు.

అనగా వామనావతారములో భగవంతుడు చాచిన పాదం బ్రహ్మలోకింబునకు వెళ్తుంటే స్వచ్ఛమైన ఆ పాదంయొక్క అరికాలులో సరస్వతీయును బ్రహ్మయును విలసిల్లించుటచేత రూపం యరగా మారుటచేత తనయం దాసక్తుడైన కనియిటి మిన్నుకొని యందాసక్తుడైనాడనుకొని సరస్వతికి కోపంవచ్చి వాక్కులు సాగకుండా చేసినదన్నట్లుగా బ్రహ్మదేవుడు స్తోత్రంచేయునపుడు కలిగిన భక్తివల్లనైన గద్దదస్వరంచేత స్తోత్రం పడినందుచుండగా నల్వచున్నట్లు గోళ్లు ప్రకాశించుచుండగా చాచబడిన పాదం పద్మంవలెనుండుటచేత అందులో పుట్టిన గంగ మకరందరసంపలె గానవచ్చుచుండగా దానిని స్వీకరింపుచున్న శివజటాజూటం నల్లగా తుత్తుదవలె ప్రకాశింపుచుండెనని తాత్పర్యం.

శా॥ ఆజిప్రాధీమ దుర్జయార్జునగళో నగ్రాస్యగాస్వాద న | వ్యాజాపోశన భాక్తదస్వపహృతి ప్రాణాహుతి ప్రస్ఫుర | ద్రాజానీనిఘసావసాసవిఘస ప్రాయేందు ఫేలాయితా | బ్రాజాభ్యక్ష కుతారధారిభృగురాద్ర్యప్తా స్తమస్తామనున్ ||

ఆజిప్రాధీమ- యుద్ధప్రాధీచేత- దుర్జయ- జయింపశక్కుడుగాని- అజాన- కారణ నీర్యాజుని- గళ- కంఠమందలి- ఉదగ్రాస్య- అధికమైన రక్తంయొక్క- ఆస్వాదన- త్రావుటయనెడి- వ్యాజ- మిషగల ఆపోశన- ఆపోశనమును- భా- హృది- త- ఆకారవీర్యాజుని- అను- ప్రాణమును- అపహృతి- అహరించుటయనెడి- ప్రాణాహుతి- ప్రాణాహుతితోటి- ప్రస్ఫుర- ప్రకాశింపుచున్న- రాజానీనిఘస- రాజసంఘమును చంపుటయనెడి భోజనంయొక్క- అవసాన- అంతమందలి- విఘసప్రాయ- భోజనశేషంవలె నున్న- ఇందు- చంద్రుడును- ఫేలాయిత- ఉచ్చిష్టపాత్రమువలెనున్న- అద్రాజాభ్యక్ష- సముద్రశ్రేష్ఠమయిన క్షీరసముద్రంగల- కుతార- గండ్రగొడ్డలిని- భా-భరించిన- భృగురాద్ర్యప్తా- పరశురామబ్రహ్మమా- త్వం- నిన్ను- స్తమః- స్తోత్రంచేయుచున్నాము- అనున్- అనును.

అనగా పరశురామునిచేత గండ్రగొడ్డలి రాజులనందరిని ఆహారంగా భక్షించినట్లును- భోజనసమయమందు ఆపోశనముబట్టుట కలదుగాన కారణవీర్యాజుని రక్తమెఆపోశనమయినట్లును అతనిప్రాణంబులె ప్రాణాహుతి యయినట్లును రాజశబ్దవాచ్ఛుడయిన చంద్రుడు భోజనశేషమయినట్లును క్షీరసముద్రం పుచ్చిష్టమయినట్లును తోచుచున్నదన తాత్పర్యం.

శా॥ చాపఛాత్రనిషంగభంగ కుపితత్తాభృద్ధనుః పంచవ। క్తీపంచా
రికదృజ్నియోక్త హుతభుగ్గీవాద్వయీ పంచక। వ్యాపార భ్రమకా
రిపజ్జిగభగభ్యా ఖండనాఖండ దో। నైపుణ్య ప్రదరౌఘ రాఘవప
రబ్రహ్మ స్తమస్త్యామను॥

చాప- వింటిని- ఛాత్ర- శిష్యునకును- నిషంగ- అంబులపాదియైన సముద్రానకును-
భంగ- పరాభవమును జేయుటచేత- కుపిత- కోపించిన- తాత్పర్యముః- శివునియొక్క- పంచ
వక్త్ర- అయిదుముఖములుండును- పంచాళిక- అయిదులలాటములయందలి- దృక్- నేత్రముల
చేత- నియుక్త- పంచబడిన- హుతభుక్- అగ్నియొక్క- గ్రీవాద్వయీ- కంఠములు జతలయొ
క్క- పంచక- అయిదింటియొక్కయు- వ్యాపార- సంహరించుటయనెడి- భ్రమకారి- భ్రమ
నుజేయుచున్న- పజ్జిగల, రావణాసురునియొక్క, గభ్యా, కంఠసమూహంయొక్క- ఖం
డన, ఖండించుటయందు, అఖండ పూర్ణమైన, దో, భుజములయొక్క, నైపుణ్య, నేర్పును,
ప్రదరౌఘ, బాణసమూహంగలవాడ, రాఘవపరబ్రహ్మ, శ్రీరామపరమాత్మ, త్వం, నిన్ను,
స్తమః, స్తోత్రంజేయుచున్నాము, అనున్, అనును.

అనగా శిష్యునకు విరుచుటయును శిష్యుడైన పరశురాముని నొడించుటయు, శి
వునియంబులపాదియైన సముద్రమున నేతుబద్ధంజేయుటయు అను పరాభవములచేత శివుడు
కోపించి తన అయిదుముఖములలో నుండియు అయిదులలాట నేత్రములనుండి అయిదుగ్నులనుబం
చగా ఒక్కొక్క అగ్నికి రెండేని శిరస్సులుండుటచేత పదిశిరస్సులయొక్క పదికంఠములువ
చ్చినట్లు రావణాసురుని కంఠములు గాన్పించుటయు అవిసంహరించుట అగ్నులయొక్క ప
దికంఠములు సుక్కమారు బాణములచేత భేదించినట్లు తోచుచున్నది. అగ్నికి రెండుశిర
స్సులని శ్రుతిప్రసీద్ధం.

మ॥ కరిపూరుద్ధరణేద్ధ లాంగల విభగ్నత్తాభరాదక్ష దిక్కరి పాద
ప్రహరస్ఫుట త్పటిప భోగవ్యాపృతగ్రీవ సూకర పీఠీకృత పృష్ఠతాహి
త మహా గాఢాధి కూర్మాధి రా। ల్పరిక్లప్త ప్రళయాంబు గాహన హలి
బ్రహ్మ స్తమస్త్యామను॥

కరిపూః వాస్తినాపురమును, ఉద్ధరణ. యెత్తుటచేతను, ఇద్ధ, ప్రకాశమానమైన, లాం
ల, నాగలిచేతను- విభగ్న, విరుగుజూపిన, త్ప, ఘామిని, భర, భరించుటయెందు, అదక్ష,
శూన్యతలుగాని, దిక్కరి, దిగ్గజములయొక్క, పాద, పాదములచేత, ప్రహర, తొక్కుబడి,
త్పటిప, త్పటిపములుగాని, కూర్మాధి, కూర్మములచేత, ల్పరిక్లప్త, తక్కువయిన, ప్రళయాంబు, ప్రళయముగాని, గాహన, గాహించుటగాని, హలి, హలిగాని.

శబ్ద. స్ఫుటము, నిదురున్న స్థితి, శేషనియొక్క, భోగ, శరీరమునకు, వ్యాప్తు, పనిచేయుచున్న గ్రీవ, కింతముగిల, సూకర ఆదివరాహమునకు, పీడికృత, పీతముగా జేయబడిన, పృష్ఠ, పృష్ఠముగలుగుటచేత, ఆహిత, సంపాదించబడిన, మహాగాఢ, మిక్కిలి యెక్కివైన, అధ, మనూష్యధగిల, కూర్మాధరాట్, ఆదికూర్మముచేత, పంక్తి, చేయబడిన, ప్రళయాయుగాచార, ప్రళయోదకిప్రవేశముగిల, హరిబ్రహ్మన్, బలరామవరమాత్య, త్వం, నిన్ను, స్తుమః, స్తోత్రంజేయుచున్నాము అనున్, అనును.

అనగా బలరాములు హస్తినాపురము వెళ్లగించుటకై నాగలివేసినప్పుడు భూమి బద్దలై విరుగుజూపినందున ఈవారము మాయలేక దిగ్భజములు పాదములుతెన్నికెట్టగా ఆసలుగుడిచేత శేషనిశరీరము సాగవుగా ఆవారముపహించబోయికి ఆదివరాహముమడ నగుచుండగా అగ్నివారము మోపిక చే వీపునలుగుడుబడి ఆదికూర్మము ప్రళయోదకిములూ ములిగినది.

మ॥ అతిదోషపీడిన కర్కరీ ఫలిత కంఠాభత్వచర్చ ర్హ్వధూః ధృత్యైశా
వర్త దృఢాంగపాతహిత గోశాశ్రిభీతితోత్పాదిత । క్రతుభుగ్రాడ్యహ
ణాగ్ర హూన్యుఖ శతారధృస్త మైనాక నిఃస్పతన భ్రాంశీగ నందగోప
కసుత బ్రహ్మన్ స్తుమస్తా మను॥

అతిదోషపీడిన, మిక్కిలి భుజములచే మడించుటచేత, కర్కరీఫలిత, దోసపండువలె విడిపోయిన, కంఠాభత్వ, కంఠగాన్తికలుగుటచేత, దుర్వత్త, నిరుపశక్యముగాని, ధూర్జ, ధూర్జుడయిన తృణావర్జ, తృణావర్జుడనే రాక్షసునియొక్క, దృఢ, దృఢమైన, అజ్ఞ, శరీరముయొక్క, పాత, పడుటచేత, హిత, సంపాదించబడిన, గోత్ర-భూమియొక్క భీతి, భయముకలిగించుటచేత, ఉత్పాత, పుట్టించబడిన, క్రతుభుగ్రాడ్యహణ, ఇంద్రునిపట్టుటయందు, హన్యుఖ, అనిముఖుడై, శతార, ఎజ్రాయుధముచేత, ధృస్త, తొయబడిన, మైనాక, మైనాకపర్వతంయొక్క, నిష్పతన, పాటుయొక్క, క్రాంతిక, క్రాంతిగిల, నందగోపకసుంబ్రహ్మన్, నందగోపాలపుత్రుడవైన శ్రీకృష్ణపరమాత్మా, త్వం, నిన్ను, స్తుమః, స్తోత్రము జేయుచున్నాము, అనున్, అనును.

అనగా తృణావర్జుడనే రాక్షసుడు శ్రీకృష్ణులవారిని యెత్తుకుని ఆకాశముమీదికియెగిరి ఆయనచేత చంపబడి భూమియందు పడుటచేత ఇంద్రునిపై కోపముచేత యుద్ధమునకెగిరి ఎజ్రాయుధముదెచ్చిచేత బారిపడిన మైనాకపర్వతభూయను భద్రు పుట్టుచున్నవని తాత్పర్యం.

మ॥ స్వమహాబాహు కృపాణ కృత్తశ్చ తుచ్ఛమేచ్ఛ పీర స్ఫుటో,

తక్రీమణాపాదిత పద్ధతీరమణ మధ్యచ్ఛిద్ర ఖస్యామికా । గమనానాశ
మయో పరాగముదితత్వాసార గంగానదీ భ్రమకృతీర్తి కల్మీమూ
ర్తిక పరం బ్రహ్మ స్తుమస్త్యమను ॥

స్వ- తనయొక్క, మహాబాహు, గొప్పభుజమునందలి, కృపాణా, ఖడ్గముచేతను, కృ
త్త, భేదంపబడిన గళ, కంఠములుగల, తుచ్ఛ, తుచ్ఛులైన, మ్లేచ్ఛవీర, మ్లేచ్ఛనీరులయొక్క,
స్ఫుట, స్ఫుటమైన, ఉత్క్రమణ, జీవులువెడలుటచేత, ఆపాదిత, సంపాదంప బడిన, పద్ధి
నీగమణ, సూర్యునియొక్క, మధ్యచ్ఛిద్ర, మధ్యమందు రంధ్రముయొక్క, ఖస్యామికా, ఆ
కాశపునఃపునఃయొక్క- ఆగమ, వచ్చుటచేతనైన, నానా సమయోపరాగ, నానా సమయముల
యందలి గ్రహణములచేతను, ముదిత, సంతోషించిన, త్వా, భూలోకిజనునకు, సారగంగానదీ,
ఆకాశగంగయనెడి, భ్రమకృత్, భ్రాన్తినిచ్చుచున్న, కీర్తిక, కీర్తిగల, కల్మీమూర్తిక పరిబ్ర
హ్మ . కల్మీమూర్తికపమయిన పరమాత్మా, త్వం, నిన్ను స్తుమః, స్తోత్రంజేయుచున్నాము అనున్
అనును.

అనగా కల్మీమూర్తి మ్లేచ్ఛులనందరిని చంపుటచేత వారందరు యుద్ధములో జచ్చు
టచేత సూర్యమండలం భేదించుకుని వెళ్లుటచేత సూర్యమండలం రంధ్రమిది ఆకాశపున
ఃపునః కనబడుటచేత మాటిమాటికి సూర్యగ్రహణమువలె తోచుటచేత పుణ్యకాలమనిసంతో
షించుచున్న భూలోకజనులకు గ్రహణస్నానములకై ఆకాశగంగవచ్చినదానిన్నట్లు కీర్తి
చుచున్నదని తాత్పర్యం

ఉ॥ కౌరవరాజువైరి సుశుకంఠముద్రుంచిన వానితండ్రికిన్ సారధియై
నవానియనుజన్మునిభక్షణసేయువాని యాహారము సేయునట్లు ప్రేయునా
త్మజుబంటుగ నేలినట్టి ధాత్రీరమణుండుమీకొసగు సుస్థిరసంపదలెల్లకాల
ము ॥

గీ॥ మగనిపడనాడివగలాడిదగులుకొన్న । యతనిపట్టంపురాణదాన
బృనాలి । దానిమిండడికొడుకైనవానితల్లి । ఆయురారోగ్యపుత్రపౌత్రాభి
వృద్ధి పరగదయచేళిమిన్ము రక్షించుగాక ॥

ఉ॥ ఆలికియల్లుడైపిదప నల్లునికిందగదా నెయల్లుడై । యాలికి దండ్రి
యైమనమరాలికిబెండ్లికొమారుడైసదా । యాలిమరందిచెల్లెలికి దాపతి

మైమముబోచునట్టిగో । పాలునురంగశాయి మనఃపాలగలందు ఏచార
మేటికి॥

గీ॥ ఆదినగముకు మధ్యమం బలివకుచము । లంతనగముకు మధ్య ద్వ
యంబుకొను । మధ్యనగముకు ప్రథమయుక్తంబుమేను । చరమనగముకుచ
రమాది చానతురుము॥

క॥ అహిహాసమాన కంజము । నహినహియను నారు సోగు నవలా
నొసలు॥ నహదాని దాని పిరుదులు । మహిళామధ్యంబుబోలు నుహి
ళానడుముల్ ॥

మ॥ తిరమా కండ్లుకుదించె కన్బొములు వాదించెన్ వలగ్నంబయా ।
చెరిచెన్ దోసమటంచునిల్పు సరిగాజేయంగను నించి బంధురతజం
డ్లు మదింపగాంచి తమకెంతో వాదియంచున్గురుల్ మరివాదింప ద్విజా
త్తమై కువలయంబాయింతి మోమైదగ్గ॥

గీ॥ జాబుజాబిల్లి చంద్రికా చంద్రికందు । కందుజగడాలు జగడాలు
కందుకందు రిందునందున సుందరీసుందరులకు । చందమామయు మామ
య్యె చందమయ్యె॥

చ॥ తళతళదుత్పలభద మదభ్రమవిభ్రమ నిర్ణళద్గళద్గళ । గళరోష భీష
ణ నగచ్ఛదవిచ్ఛదపర్షపర్ష హిహాలహాలహస్త ముఖ్యప్రధుగాకుల గోకుల
శక్షణార్థ యోబలవదరీ దరీకుహర భాస్వదరీ యదరీదరీ హరీ॥

సీ॥ ఘనసారమనిననో వనజాతవాసన యదియ సారంబనియనకుమ
మ్మ । కైరవంబనిననోకలితబింబాధరి పలుమారు వాదించిబలుకకచ్చ । కో
రకంబనిననో చారుమీనేక్షణ యరకాకజేసిపోనాడకమ్మ । రసజాతమని
ననో బిసలసమ్భజకాండ కినిససాధారణంబనకుమమ్మ । కొమ్మ యిట్లులై
న ఘనకిరకోకసార । సములుగనుపట్టునీ పేరుసమసునమ్మ । విరహ పరితా
పభరమగువీటివలన । నేల బగజేసికొనియదే బేలవగుచు॥

సీ॥ ధరముగండము పయోధరముజేందింపంగ గరుణించి తనమకం
ధరమునుంచె। ఘనమువేణిక గొట్టిగగనముముట్టింప చనువిచ్చిదాచెను
ఘనమంచు । ననలనిజాంగముల్ నగముల పాల్జేయ నయమునదిసెయ్య
ననమునదాల్చె । తరుణిగళంబుసందరముగూర డిరంబుడిరమగని దియ
నుదరముననిడె। నగుట మేలెంచి కేళికానగమునగుచు। పోషితకలాపనాడం
బి పొలతికెలమి । పక్క బడిసున్నమైయప్పు బాపికోనుచు। సున్నోఘనా
ఖ్యబుపుప్రసన్నకాంతి। వరలసద్గోత్రజులుఘనుల్ సరసహృదయు ।
లమృతజన్ములు మరుమేలు నరసియిడరె॥

సీ॥ అళి గరుద్భవ మరుచ్ఛలవళ త్సుమగళద్రస సరిద్భహుసరిద్భం
ధురంబు। శుకపివాక్పిక సువాక్రప్రకట వాక్సురభిముడ్పిగళముడ్పివాలము
డ్పిశ్రేణుంబు । రవి విరాడ్భగణవాడ్పిబల వాడ్పిట విషడ్పదన గుడ్వా
హ రుడ్పిభవంబు । కనక కా ధగధగన్తలయి భృష్టసున దుర్దమన రవి వి
రాడ్పంధురంబు। మలయ నగనగ తారకా కలిత వకుళ। కుచక ధగ ధగ
కిసలయ కుంజ పుంజ । ఘమ ఘమన్దంధ నీరంద్ర గురు పరాగ। భరిత
పావన మప్పురీ భవ్యవనము॥

సీ॥ ధరసుధారసుధాసుధాధామ కదళికాదళికాళికాకారకలిత మగు
చు। మవరమావరనూరనూమాణజలవళిలవళి వళిలీలలమరిమరియు । శర
తుషారతుషాతుషాషారలవసితా వసితాసితాతారపణి సమంబు । శరద
శారద శాదశాశాంత భగణభాగణ భాణభాభారగాభరంబు । ఖగము
ఖాగముఖాముఖాఖాగమగుచు । హరిపుగారిపురాపురా రాణినిలయ । వర
సభారసభాసభా భావ్యమగుచు । యశముశముముదమొదపు రమాధిప
తికి ॥

సీ॥ స్ఫురదంతరుచికాంత వరదంత నికరాంత చరదంతర కులాంత
కరణింత । మనిశాంత రహితాంతరనిశాంత సుఖదాంతరనిశాంత ని

శ్రాంత కనయకాంత మవసంతనూతాంతర వసంతదూతాంతరవసం
త రివవంతనవవనాంత మతిశాంత రతివంత రతిశాంత తాతాంత పతి
కాంతవృత్తాంత వితతికాంత మొదవె మదనసువికసిత మదనకాండ శి
ఖిఖిఖాదగ్ధ మదనాభ చిత్తవద్వి యోగినిందితశుక కులాభోగనినద భాసు
రములగు మధుమాస వాసరములు॥

సీ॥ రారారరారరరూరూర రేరార రేరారరీరరరూరరార । భాభీను
భీభరభార భేరీ రేభీభూరి భా భాభీభూభూభ రాభ । నలినీనిలీనైకలలనాకి
శానూనలాలనలాలాకి శంకిలీల । నరదారిదరధరకి రిదవాదోదర దార
కాదరకరోదారివరద । గోపబాలకపాలకి పాపలోప సాలకిపిలాసవేం
పల్లశైలవాస । భవ్యభావభవాకారదివ్యరూప రాధి కాస్సుటదికర రికా
ధరాంగ ॥

హిందుస్తానీ సంస్కృతం తెనుగు పద్య శ్లోకములు.

చ॥ మదనుడు బేహయామలయనూగుత మలాగ పనా బజ్జాల్పకంబు తే
టి ఝూటాశారికి మషగరా శశిహరంజాదా తుమారా హర్షక్తుగని పె
ట్టుమని రాధకడకుజేరి నీచుమాటలచే మదికిగుగజేసె పయ్యారరంగానీ
దు ప్రియుల కేజేతు పొద్దు వందనములు సంహశైల పరాహ నరసింహ
రాయా॥

మదనుడు- మన్మథుడు- బేహయ- శిగ్గులేనివాడు- మలయమారుతి- వాయువ- అంగ్రా
పనా- లేలికగలవాడు- బజ్జాల్- పికంబు- జొ- విహీనమయినది- ఈ పద తేటి- తుమ్మద రూప
టా- కొండెములుచెప్పది- శారిక- గోరింక- మషకరా- హాస్యగాడు- శశి- చంద్రుడు- హ
రాంజాదా- వ్యభిచారికిపుట్టినవాడు- తుమారా- నీయొక్క- హర్షత్- యెల్లప్పుడు॥

చొగి శ్రేమేఘలాగీ బిరమతిచపలా మోరుదోరాహ మేషా । కాంతా
గంతా దిగంతా ఉమరుముగ్ధునపిదిలి శేమష్టనాయా । ఆహాపర్యంక
శూన్యా కి హారుపర్ గయా సాధునాపి సవేళి కం వాసుర్యామ విళి స

తిహిబిదగళీ ముషగ్ లేబర్వకాలా॥

సర్భ దర్భ ఖాయా కంచుకీ జత్రజత్రా భవతునజర్ మేరీ చంచలా
తత్ర తత్రా యుటపట్ యుటపట్ సేకూలాల సంమాససమ్మే అబు హుకు
ముక రేతో కాతుకందశయామీ॥

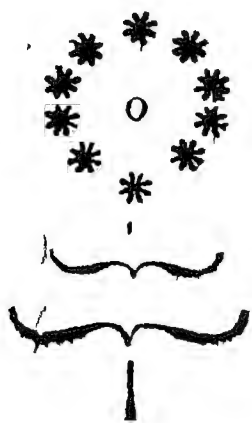
శరది శశినిశీధి చాంద్ కీరోషనాయీ సఖినబననికుంజే కన్హుబంషీబ
జాయీ తదపిదహతి చిత్తం మామకం క్యాకరోంగీ మదనసరసి భూ
యా క్యాబలా ఆనులాంగీ॥

మెహగ్బాన్ సాహెబ్ జంగలీశ్వర భౌదా దద్యాత్సదా సంపదిం
మొహతేమీనితి సర్వజంగలధి పాధ్ శేన దత్తం పుగా సర్వేషాం సక
లాగ్రహార సముదాయానాం హుకుం యత్తదిత్యేస్తాకిం బత చిత్తగిం
చుడి భవద్దత్తం ద్విదంగీంగ్రాఫే॥

మెహర్బాన్ సాహెబ్ యుష్మదీయ పృథివీ జంగల్బటాయేగితే స్త
ద్ద్రామాటవికావనేచ రజనాన్విల్పించి కేట్టారిఘథాయ్ జంగల్లేతుభ
వద్భిరత్రతర వశ్చిన్నాహి కిసార్ జ్ఞయే త్యేతానాటవికా ప్రహత్యే
ఘాతఘుస్సాసజాచక్రిరే॥

అనూరా జవానుల్ హమా రేగ్రహారే కదాపీహదంగా సజా శే
యకండక హుకుం దియతాన్నోహకాలచాపి దద్యాత్సదాతే ముదే
స్తాత్సదాజంగలీశా॥

ఫలం లేదు బిల్గాలగలంబంద్ హత్ పాల్ అలంమోదుగాకుల్
త్వచి త్తేకునూకుల్ అవుర్ కోయకొంపల్ మధిమాలకొంపల్ హయే
ముల్లకంపల్ హమా రేగ్రహారే ॥

శ్లో క ము లు॥-

కీర్త్యశం యమునాతోయం॥ కింవదంతి ఓటంస్త్రియః॥ ఆంధ్రగీర్వా
ణభాషాభ్యా॥ మేకమేవోత్తరంవద॥ నీలంజలం ॥

కింవదే ద్భిష్టానిమాతా॥ చాంచల్యంకుప్రసర్తతే॥ ఆంధ్రగీర్వాణ
భాషాభ్యా॥ మేకమేవోత్తరంవద॥ పారదే ॥

ప్రభాతే కీర్త్యశంవ్యోమ॥ స్రావాణే కీర్త్యశంవచః॥ ఆంధ్రగీర్వాణ
భాషాభ్యా॥ మేకమేవోత్తరంవద॥ నీతోమ ॥

కస్తైప్రసదతేష్టః॥ కిమాంధ్రాణా ముపేరియం॥ ఆంధ్రగీర్వాణభా
షాభ్యా॥ మేకమేవోత్తరంవద॥ చింతకాయ ॥

మర్జనస్యశుకాశ్చౌ॥ భృంగఃస్తైనగచ్ఛతి॥ ఆంధ్రగీర్వాణ భాషా
భ్యా॥ మేకమేవోత్తరంవద॥ చంపకాయ ॥

అద్ధోవదతి కింభార్యాం॥ కుత్రాస్త్యిజయూధపః॥ ఆంధ్రగీర్వాణభా
షాభ్యా॥ మేకమేవోత్తరంవద॥ కాననే ॥

కస్తిక సంస్తాయతేగాజా॥ శిశుః కిమాభి వాంఛతి॥ ఆంధ్రగీర్వాణ
భాషాభ్యా॥ మేకమేవోత్తరంవద॥ పాలనే ॥

కోగ్రీకో దుక్తిశీకస్య॥ కఃకాంతాభిన్నగాదృతః॥ ఆంధ్రగీర్వాణ
భాషాభ్యా॥ మేకమేవోత్తరంవద॥ ముసలీ ॥

కింవత్తి రజ్జునిమాతా॥ మైశున్యం కుత్రవతతే॥ ఆంధ్రగీర్వాణ
భాషాభ్యా॥ మేకమేవోత్తరంవద॥ నారదే ॥

వాన్మకిస్తు కథంభూతః॥ కవనం కస్యరజ్యతే॥ ఆంధ్రగీర్వాణభాషా
భ్యా॥ మేకమేవోత్తరంవద॥ కవికేశరి ॥

దష్టస్యంజాయతేకుత్ర॥ వ్యాపారాఃకేవలౌ నైః॥ ఆంధ్రగీర్వా
ణ భాషాభ్యా॥ మేకమేవోత్తరంవద॥ కాకులే ॥

కింవదంతి ప్రభుం భృత్యాః కింవదంతి మునీశ్వరాః ఆంధ్రగీర్వా
ణ భాషాభ్యా మేకమేవోత్తరంవదన్ నీవారం ॥

కథంసుధుపి బేత్ భృజ్జః కస్తారాయామనోహరః ఆంధ్రగీర్వాణభా
షాభ్యా మేకమేవోత్తరంవదన్ వాలి ॥

శ్రీశాధ్వరారియుజ్జామోక్షా యాననాముశ్చ సత్త్వరం ఆంధ్రగీ
ర్వాణ భాషాభ్యా మేకమేవోత్తరంవదన్ మేనసవారి ॥

మురారిపత్న్యః కింనామ కాసంబుద్ధిః పినాకినః కింవక్తి జారిణీ
జారాన్ త్రయాణామేకముత్తరం ॥

కింత్రాణం జగతానపశ్యతి చకిఃకే దేవతానాంద్విషః కింధాతుః
కిరీభూషణం నిరుపమః కఃకింపిధానందృశోః కేఫే ఫలనమాచరంతీసు
దృశాం కించారుతాయాఃఫలం బుద్ధ్వాబ్రూహ విచార్యసూక్ష్మమతిమ
న్నేకింద్వియోరుత్తరం ॥

కామేషుమపయాలిక్పష్టదయితా కావాసభాకీదృశీ కాంరక్ష్యహి
హాశరద్వికిసితం కింతైర్య హంప్రీచకా కంధత్తేజలనాయకః కిరతలే
కాచంచలా కథ్యతా మారోహదవరోహణైశ్చ నిపుణైరేకం ద్వయో
రుత్తరం ॥ ధారా. వంది. కాశం. పాశం ॥

కింకిర్తుం యతతేనటః ప్రథమతశ్చైలస్థనీ కీదృశీ కానింద్యాక ఉ
పాశ్రీయోర్ధ్విగణితం కింభాగవే కావరా కింశ్శప్తాదనుజాధిపస్యనిఖి
లః కింనోభజేతకథ్యతా మారోహదవరోహణాచ్ఛ నిపుణైరేకం ద్వ
యోరుత్తరం ॥

కస్త్రిన్నాపదభంగతా గిరిగణఃకస్తైరఘుఃకీదృశీ మున్యంగా పృతిరా
దృతాన్యపతిభిఃకాకేన సర్వంకృతం కస్తైస్యాచ్ఛుభమస్తికః కువలయే
కావాగలే కథ్యతా మారోహదవరోహణాచ్ఛ నిపుణైరేకం ద్వయోరు

త్వరం॥

లావణ్యం క్వనుయోషితాం నభసికే సంచార మాతన్వతే। కాసా
ముచ్చతరావహంత నిసదాః ఎక్రిడతోదంపతీ । కేమన్వం ప్రకిటిచకా
రిభగవాంస్సీతాపతిః పారుషం। యః ప్రశోత్తర మధ్యవర్ణిఘటితో దే
వోముదేవోస్తువః॥

కస్తైగ్రిలోక్యపతిఃకిమాహురభవం కేనాంగ మాచ్ఛావ్యతే। కస్తైనా
మా సహస్రకేగ్రవినఃః కష్టాన్నయం గోమృగాత్ । కస్యాశాతి దురిత్య
యా భువిస్సౌతాం కస్త్రిహారేరంశతా। యఃప్రశోత్తర మధ్యవర్ణిఘటి
తో దేవస్సపాయాయువః॥

దేవేంద్ర, శంకరం, పటేన, విశ్వస్యై, వాగణాత్, వస్వాదౌ, భూమిశే॥

రాజన్ త్ర్యక్షరంవిద్ధి। చక్షుశ్రవస్సుఖావహం। అనేక సుషిరం వా
ద్యం। కాంశంస్త్రీ ముఖపంకిజం॥ వాత్సీకం ॥

చంద్రబింబసమంవస్తు। వస్తునామత్రయాక్షరం। అకారాదిడకారాం
తం। షష్టాసం చింతయేద్బుధః॥ అప్పడం ॥

పుట్టిమట్టు సమంవస్తు। వస్తునామత్రయాక్షరం। చకారాదిలకారాం
తం। షష్టాసం చింతయేద్బుధః, చక్రిలం ॥

అంధకారసమంవస్తు। వస్తునామ త్రయాక్షరం। కకారాదికకాగాం
తం। షష్టాసం చింతయేద్బుధః॥ కాటుకి ॥

కుక్కుటాండసమంవస్తు। వస్తునామత్రయాక్షరం। లికారాదిచకారాం
తం। షష్టాసం చింతయేద్బుధః॥ లికుచం ॥

పూజాయాం కింపదం ప్రోక్తం। మస్తనంకోవిభర్త్యురః। బలభద్రస్యా
యుధంకిం। కోజఘాన బలాసురం॥ సునాసీరః ॥

వర్షాసుకాభవతి నిర్తధుకీన్యగజ్జం। శ్లేషంబిభర్తి వసుధా సవితంకప
కః। ఆమంత్రయస్వధరణీధరనాధపుత్రీం। కోత్రాస్థిభస్తనివితాంగజనా

శ్రీయఃస్యాత్ ॥ కాళికాపాలిక మతః ॥

కీర్త్యశంపదమరుద్ధలం మతం । ద్వారికుత్రసంభూషణం భవేత్ । బ్రూహ
హికాంత సుభుజః సకాంతః । కీర్త్యశోభవత కుత్రవిద్విషాం ॥ అవారితో
రణేన ॥

కాప్రయేణరహితా వగాంగనా । ధామ్నికేనతనయేననందితా । కీర్త
యేన పురుషేణ పక్షిణాం । బంధనం సమభిలక్ష్యతే సదా ॥ శకుంతలాభ
రణేన ॥

కీర్త్యశం హృదయహరికూజితం । కఃసుఖాయ శశిభూషణేర్తనః । కీర్త
వాస్త్యిపినే భయాసులః । కీర్త్యశశ్చ నభ వేన్నిశాకిరః ॥ కలంకిరవాళః ॥

కాశంకిరస్య వలయావ పయోధరిః కః । కీర్త్యశ్చ పరస్యసియితం పత
మేన గూషః । సంబోధయోగపతం విగయాచచ్ఛ్రీక్ । మర్యోన్యో న
మిభ వేష్వకీర్త్యశశ్చ ॥ అహనాక్షితనయః ॥

సంగ్రామేస్ఫురదసినాహ గాస్త్యయాకే । శేషఃఖం వీతనిరయే న
రస్య కుర్బుః । కీర్త్యశ్చ వతి కదాపివైవలోమ । భ్యాతాః కేజగతివహ
లముక్తనూజః ॥ నగక రేణవః ॥

కేసరవృణల తేషుసస్థితః । కీర్త్యశోభవతి మత్తకుంజరః । తత్త్వణః శివ
మపేక్ష్యలక్షణైః । అర్జునః సమితీకీర్త్యశో భవేత్ ॥ దానవకులభగ్నిరహ
తః ॥

నిర్జిత సకలారాణిః । పృచ్ఛతికోవైకోహృతోర్భయమృచ్ఛతి । మేఘ
త్యయి కృతరుచిరా । శాయాఃకిం తమిరక్షయకారి నిశాయాః ॥ విధుతా
రతేజః ॥

విహగపతిఃకంఠాతవానహితం । కీర్త్యశ్చ వతిపురంజనం సహితమ్ । కిం
కరినగపిదితం వదన్భృత్ । యాక్షఃపతిరపి కీర్త్యశ్చ భయకృత్ ॥ అపి మక
రమయః ॥

కాకృతా విష్ణునాకీదృక్ । యోషితాంకః ప్రశస్యతే । అసేవ్యః కీదృ
శః స్వామీ । కోనిహంతి నిశాతమః॥ కుముదవనబాంధవోదయః॥

సువర్ణమాయితంక్యత్వా కిరమూలేఽపిక్షిపేత్ । అతనీలమణిష్ఠూలం
యోజానాతి సంపండితః॥ సూకరః॥

ధాత్వా దేష్వస్యకోవాస్యాత్ । అఽసీనః కియాహరిః । మహీయో
పి కిమాహన్తి । తస్యనామానుకీర్తితం॥ సోమయాగః॥

అనన్యత్రాభవేస్సఖ్యః । గర్భంకాంసంశ్రితంపిచుః । అభినందిన్తికీర్త
తుం జనాశ్చగ్ధ పరాయణాః॥ సోమమార్యం॥

ఫాల్గునేన సముపేత్యశిఖండికుత్రాండువమఖండిత మాధాత్ । సా
క్షనాన్వజని తేనజయోగాత్ బభ్రువాహసనిరూపితభిః॥ గాంగేయ
సంకరే॥

శంఖాగ్నియ్యశిఖ్యంకా హంసాదపి సయోషితః । సహస్రప్ర
యుక్తేపి కించ సంగస్తే సర్వదా॥ పద్మాకరం॥

కింకుర్వన్తితగుణ్యోవిలాసభరమన్ధరాన్తరుణాః । కా కుముదబాంధ
వాన్తర్విక సలిసురభౌసమేతేకా॥ మదయంతికౌంతా॥

కాముకీకదంబ సద్భటపూణేన్ద్ర నిశీధిని భౌమాః । వాచ్యాఃకథంచ
కాసతి కాంచన కిలశాశ్చ కీదృతూః॥ కామిసీపయోధరాకారాః॥

వృత్తాగ్రవాసీ నచపక్షిరాజః । చక్రానుధారీ నచ సోమయాజీ । త్రై
నేత్రధారీనచశూలపాణిః । జలంధరిత్రీనఘటోనమేఘః॥ కొబ్బరికాయ॥

కుబ్జరూపా మహాదీర్ఘా । నిజేవాబహుభాషిణి । స్వచ్ఛందీ గమ
నన్నాస్తి । ఆనీతానైర్నిరంతరం॥

అంతజ్వాల శ్శిఖావహ్ని । స్త్రీనేత్రో మేఘగజానః । పర్న పక్షి ది
వారాత్రా । వదేత్కో సౌసబుద్ధిమా॥ హుకా ॥

సర్వాంగశూన్యం సువిరస్తపాత్రం । దేవాదిద్రవ్యం నరవాహనం

చ॥ ఏప్రిప్రియం భాగవతానుకూలం॥ ధావభ్యరూపంచతురోవదేతి॥ వి
భూతీపండు॥

అనీజం వృక్షవద్రూపం॥ శౌభాపల్లవవజ్జీతం॥ పత్రంనాస్తి ఫలంనా
స్తి॥ స్పష్టీకుర్వన్తు తద్బుధాః॥ కుక్కగొడుగు॥

అస్థినాస్తిశిరోనాస్తి॥ బాహురస్తి నిరంగుళీ॥ నిజీవాచనిరావహరీ॥ ని
న్యంపురుషభక్షణం॥

సంతప్తాదశమధ్యజాతిగతినా సంమూర్చ్ఛితా నిర్జలే॥ తుర్యద్వాదశ
వద్వీతీయమణిమన్నేకాదశాభస్తనీ॥ సాపష్ఠీ నృపపంచమధ్యనవమీ భూ
సప్తమీ వజ్జీతా॥ ప్రాహ్లాత్యష్టమవేదనాం త్వమధునా తూర్ణం తృతీ
యోభవ॥

ఆచిన్నది యేలామన్నధనాధ వదుతూపున్నదంటే- ఉదకంలేని స్థానమందువున్న పీతా మీ
నంవలెనే వృషభం- కుంభం- సింహం- ధనస్సు- తుల- వృశ్చికం- మిథునం॥

కింత్వస్థా కారికీద్వగ్రధచరణమరం రౌతికఃకాబ్ధికాంచీ కోపస్తూరీ భు
జం గేకింకలహాశమంవాక్యసంబోధనం॥ కింకాసుందర్యామపీందుః కిధమ
చలభృతః కాచసంబుద్ధిరగ్నే॥ ర్భిజంకింకావనీజారమణమతిహారా హే
మసారంగలీలా॥

కేమ. సారం. గలి. ఇల॥ లాలీ. గరం. సామ. హే॥ హేలా. మలీ. సాగ. గం॥
కేమసారంగలీలా॥

కోనిర్దగ్ధ స్త్రిపురజయినా కశ్చకణాస్య హంతా॥ నద్యాం కూలే వి
ఘటయతికః కఃపరస్తీరతశ్చ॥ కస్సన్నద్ధో భవతి సమరే భూషణంకిం
కుచానాం॥ కిందుస్సంగా ధ్భవతివిమషాం మానపూజాపహరః॥

మారః. నరః. పూరః. జారః. పరః. హరః॥ మానపూజాపహరః॥

కోధుర్యేణోహ్యతే కింజలవిహగకుతైః ప్రాప్యతేకోమనోభూః॥ కీ
దృక్షస్సార్వభౌమః కిమితకవిజనోవక్త్రీ జామాతృనామా॥ యోగీంద్రైర్జ్ఞ
ప్యతేకోమనసీచ సతతంకీద్వగజ్ఞా సమేతః॥ సాయాన్నారాయణశ్చ ప్ర

అల రఘుకులే భాసమానావతారః॥

కారః. సరః. మారః. నారః. వరః. తార॥ భాసమానావతారః॥

చాసంయస్య బభంజరావణరిపుర్విః శిచ్చి యన్తందిరం। కింత్యాభ్యం
లికుచేషుగోపికజనాః కంద్రిష్టుమాహున్తుహుః। ఆరోహ దివరోహణేన
సమతా పంచాక్షరీసంయుతా। కింతద్రూత సమస్తశాస్త్రనిపుణా ఆ
లోచ్య వమోవధిః॥ పంచాస్యచాపం- రంగనగరం- జంబీరపీఠం నంద
నందనం॥

అథునా మధుకరపనినా గిలితోప్యహకారదంపనీయేన। త్రాణస్సపా
లయేన్తాం విగతవికారో వినాయకో లక్ష్మ్యాః॥

అథునా- థు- వణశూన్యమగు- మధుకరశబ్దములో- థు- వణంప్రాణే మకరపనినా ఆ
పును- మకరరాజుచేతను వట్టుకోబడినదైనను- అపకారదంప- ప- కారవణము శూన్యమ
1- దంపతిశబ్దములో- ప- వణముప్రాణే- దంపిఅపును- ఆగజేంద్రుడు యెవనిచేత రక్షింపబ
డెనూ- విగత- విడివబడ్డ- వి-వణమగు వినాయకోలక్ష్మ్యా అనే శబ్దములో- వి- ప్రాణే-నా
యకోలక్ష్మ్యాః అపును అసగా ఆలక్ష్మీనాయకుడు నన్ను రక్షించుగాక అని తాత్పర్యము॥

కాదిద్వాలారమణవసతిం ప్రీషయంతీ కరండల। దాసీహస్తా తృభ
యమలిఖద్వ్యాళమస్యోపరిస్థం। కేరీ కాంతం పవనతనయంచంపకీం చా
త్రభావం। పృచ్ఛత్యార్యోనిపుణతలకో ఘల్లినాథఃకవీంద్రీః॥

భరణిలోది తామరమృగ్గ- వాయువ రాకుండా- మన్మథుడు రాకుండా- సూర్యోదయం
రాకుండా- తుష్టిదరాకుండా- మరిఘక అర్థం అంజనేయులను లిఖించడిం యెందుకంటే వి
శేషధాం బ్రహ్మచారివాడేమిఅని తెలుపుదునిమిత్తం॥

పతిరతీవధనీసుభగోయువా। పరవిలాసవతీషు పరాబ్జుభిః। శిశురలం
కురుతే భవనంసదా। తదపిసానుదతీరుదతీకుతః॥

శ- యోగ్యమైనట్టి- భ- నక్షత్రమందు- గ- పొందేవాడు।

మలయాచల సంఘాతే। మందంచలతిమారుతే। నినింద వానరా
కాది। తామినీయామినీముఖే॥

వానార్థగాంధీర్యచమతాగరిక.

౯

వృద్ధాశ్చ టుద్ధాశ్చ వివిక్తసంగాః । విప్రాఃపిషీసానిభిగాధావాః ।
ఏతేకిమిచ్ఛంతి తదైవసర్వే । నేచ్ఛంతికిం మానవదాఘయానం ॥

గోతులే ఈతులేబాలే । కాకులే వానముకులే । వయంపశ్యా మ
సుశ్యామే । ఖంజానాం కమలానవే ॥

దేవగాజో మయాదృష్టః । మహావారిని వారణే । అదన్నరంజనో
మంచ । విషంపీత్వా గృహంయయా ॥

నదితీరే వృక్షమూలే । అథవా శూన్యమందిరే । వామహస్త ప్రియో
గేణభార్యయా కింప్రియోజనం ॥

వాలినం రావణంగ్రామం । సుగ్రీవంచ పిభీషణం । శశుఘ్నంభర
తంహత్వా । పీతమా కింప్రియోజనం ॥

అంబలి ద్వేషిణంవందే । కూరగాయ రిపుంసదా । పాలవేద ప్ర
యంవందే । చింతకాయ శుభప్రదం ॥

కూజంతం రామరామేతే । శాకాయ లవణాయచ । అనిత్యానిశరీగా
ణి । నగచ్ఛేద్యాప్తాణత్రయం ॥

యస్విస్తు యుక్తితోపక్తి । కరేణఃకరణైర్వి నా । తద్వస్త్విందీపరిశ్యా
మో । శుభ్యంతద్యాప్తిమాపతిః ॥

స్తనమండలమాశ్రిత్య । నఖస్యవరయోషితాం । కదాకణాయతేగా
నం । రమయా సహరంగరాట్ ॥

వేత్తాగ్రే కోటరంవాస్తి । నాస్తిబాణధరోయువా । ఇత్యుక్త్వా కురు
హంశ్యక్త్వా । విర్వినా సహా ర్యయా ॥

గంగాయాంస్నాతుముమ్యక్తా । పరోనావింశతి స్త్రీయః । శతైరికామక
రగ్రస్తా । పునర్వింశతి రాగతాః ॥

యదియా మాదిరాపన్న । భవంకిమబలాబలం । ప్రచ్ఛన్నాఃకీర్తి
పాదాన కర్షాధి కరణక్రియాః ॥

గాత్రసేభ్య స్సృణాంహృత్వా జనకస్యపురీయయా అత్రకర్తృపదంపన్తు మైమందాస్యామికంకణం॥

దివానపూజయేల్లింగం గాత్రాలింగం నపూజయేత్ సర్వదా పూజయేల్లింగం దివాగాత్రానపూజయేత్ ॥

ప్రాతర్యూగప్రసంగేన మధ్యాహ్నస్త్రిప్రశంసయా గాత్రాచోగప్రసంగేన కాలాగచ్ఛతిధీమతాం॥

కింభూషణం వీనపయోధరాణాం కీదృశ్యమా చాంద్రమసీ ప్రభాతా కిమాహసీతా దశకింతనీతా హారాహహదేవరతాతమాణః॥

గరిజా మాతృజామాతృపుత్రపత్రాశనాశనః తద్భాగ్య స్వామిపుత్రా రేః సూతోమామభీరక్షుః॥

నార్యం మేనకః కపుదు కుమారస్వామి నెమలి హను గరుదుడు అనూరుడు సూర్యుడు కిరూడు అగ్నిమందు కృష్ణమూతి॥

ఖచరస్య సుతస్య సుతః ఖచరో జనకో ఖచరో జననీ ఖచరీ ఖచరస్య సుతేనహణః ఖచరో హాహారోద్దితి జననీ ఖచరీ॥

వాయుః భీమసేనః ఘటోత్కచోరాక్షసః జనకోభీమసేనః నరాక్షసః జననీహిడింబీరాక్షసీ॥ కణకనఘటోత్కచో హణః హిడింబీరోద్దితి॥

భుజంగమకులం కీదృక్ రంకుకామః పరాశరః కాంతావిస్తారయా మాస కుచయోః కాబిభర్తి కాం॥ విలాసినీహారలతామ్ విలాసినీ హారలతామ్॥

తగుణప్రథమలకాగాదేశాశనజాతయః కథంవాచ్యాః వికసితసరోజతలేయోమనాంసే మదయన్తికీదృశ్యః॥ యువతివదనాకృతయః ॥యువతివదనాకృతయః॥

స్తతః కీదృక్ చకాస్తి స్ఫుటనవకుసుమశోక మాసాద్యకాలం కితముంచన్త్యంబువాహః భవరిపునివహేసంజ్వరః కింభవశ్చ కింనేత్రాపావృతిః స్యాత్ అతిశయలఘువః కేచకోద్రీహి భేదః ప్రాయేణప్రా

వృషేణ్యః ప్రియతమదివసాః కీన్యశాఃకీన్యశాశ్చ ॥

కిమలేకిమలం తమపరికిమలం తత్రోచకిమలంకిమలంభాతిఅమునా
యమునా కిరధృతవచినా ముంబసెసమయే రతిరివభాతీ॥

హస్తకముము-ముఖకముము-నేత్రకముము-కంఠము-॥

వాశ్వాశేష్ఠవశస్థతోద్వహపణిః కుశ్రేష్ఠజాన్యజే శ్లోరాదారుమ
రస్సరేడురుతరగైవేయకభాదరం ఉద్వీడ్యున్నరకాస్థిభృత్ప్రియశి
దాగ్రాజనాచ్ఛచ్ఛసి స్సస్సాన్యదంబు మదంబుదాళినిరుద్ధవో ముదే
వోవృడః॥

నిర్వహ్యోప్తితమస్సవృన్యగ దభ్యక్తో భృగజ్జాతీయుః కృత్యారుట్పణి
రాల్భయే ధృణిమహాభృద్భాన్యహచక్రినాట్ పాయాన్తీఘధగం
బుమున్యసగుదిర్వోద్వీధ్వకజ్జోత్పలి ధృక్రాభీష్టద కామధుగ్భువనస్సత్ప్ర
హ్లాండరత్నీవిరాట్॥

దైత్యేష్ఠవశస్థవీష్ఠశాద్రిరసుధగ్ధత్సరీరద్విశ్వస్య ద్రితుఃపేక్షణ
పేష్ఠసుర్గభృశి భేద్రై-టభ ద్విద్రీమేట్ దేవేడిడిత పత్పనాను విహ
గే దారుద్దయావాద్విరా ట్పర్వద్విష్ఠ్రిహురుడిరీహహ్యుషపభేమ
బ్బుద్వరత్విద్విభుః॥

శుండా లేద్ద్విడనీలకాండవినుతోపీటాగండకాండోవృషే టాగం
డఃకాండజకాండకాండ ధరజిద్భేట్టండ చూడామణిః శుండాలాస్య
షడాస్యసేవ్యచరణస్సఖ్యం శివస్సాదరం దద్యాదద్య సకాండ కాం
డద గళత్పటుగండలీటుగండలీ॥

షడ్జామడ్జ ఖరాడ్జవీడ్జ వసుధాడ్జాలాంశ్చ దుడ్జాఖరే డ్విడ్జేటిగటిగ
ధరేధరేఖణఖణాఖడ్జూరవిడ్జడ్జ్రిమా ట్పర్వంఱుడ్జ్రిమాఱుడ్జ్రిమాఱుడ్జ్రియ
పదాడ్జ్రిడ్జ్రిడ్జ్రిషడ్జ్రిస్తథా పాదాటేటిపటేటిటేటి పటరసత్ప్రఖ్యాతి
సత్రాదయః॥

అకహరణచరణచనదశః గళగహనదళనసరళ శరా అతరళన తరత
నయ జయ జయ దశరథతనయ జలజదళ నయనా॥

కంజరంపురిచద్రీంచ మయోదాళి సదాళికా కాలిదాసలిదాయో
మ చంద్రీంచరిపురంజకం॥

దుందుసుంచి చదివినా వెనకనుంచి చదివినా వాకటేమస్తరు॥

దేవాకాని నికావాదే వాహికాస్వస్వకాహివా కాకారేభ భరే
కాకా నిస్వభవ్యవ్యభస్వని॥

విచరణం ఆచరణంబుట్టకు మొదటనుంచి అయినా వెనకనుంచి అయినావకటేమస్తరు॥

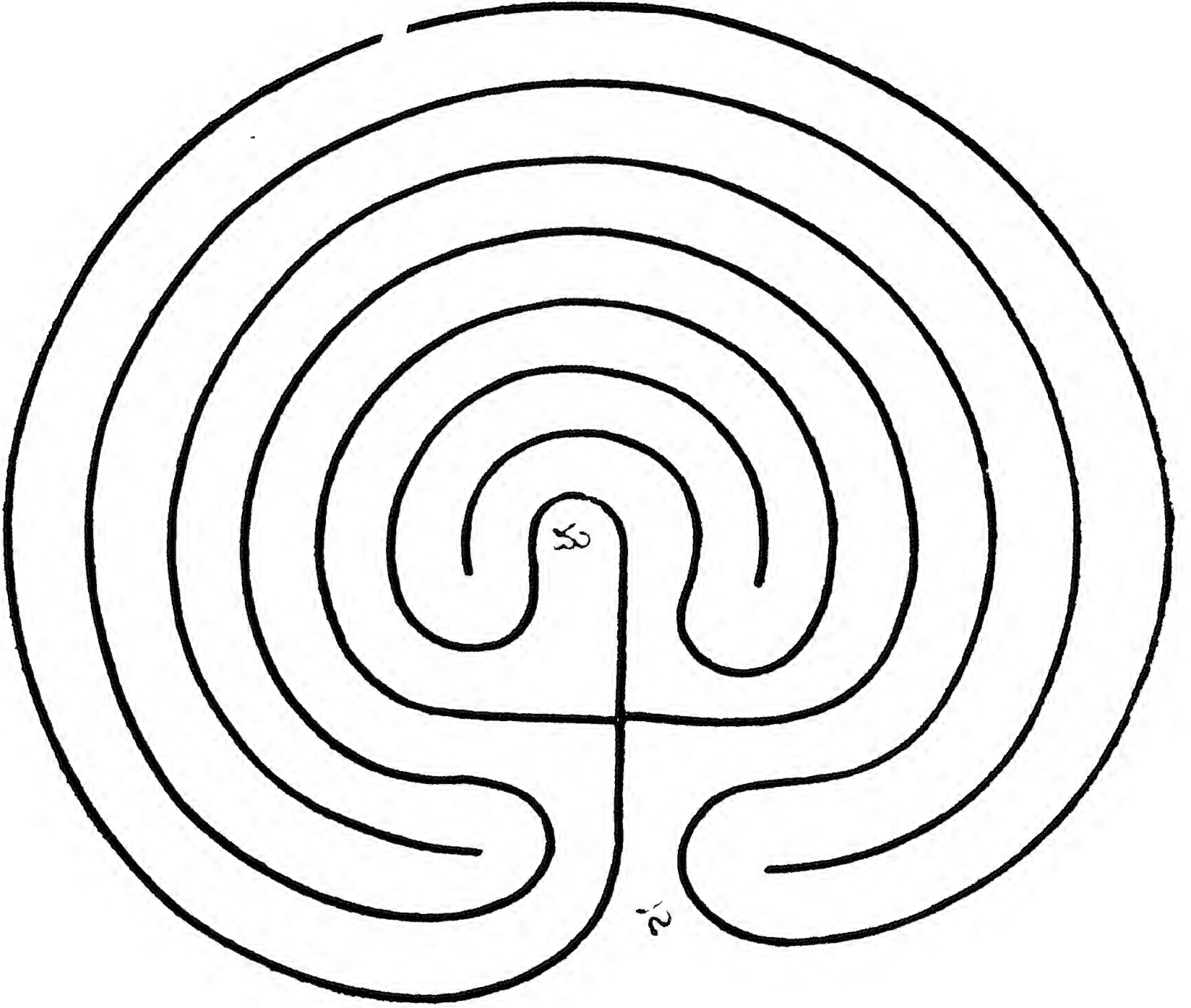
అంగుళ్యాకఃకవాటం ప్రహరతి కుటిలే మాధవః కింవసంతః నో
చక్రీకింకులాలః నహిధరణి ధగఃకిందివిజిహ్వాః ఫణీంద్రీః నాహంఘో
రాహమద్వీత్వమసి ఖగపతిర్నోహరిః కింకంపీంద్రీః ఇత్యేవం సత్యభా
నూప్రతివచనజడః పాతుమాం పద్మనాభః॥

భిక్షాధీన సక్వయాతస్సు తేనుబలిమఖం తాండవంక్వాబ్జభద్రే మ
న్యే బృందావవాం తేక్వచ సమృగశిశుః నైవజా వేవరాహం చాలేక
శ్చిన్నదృష్టో జరతవృషపతిగోపపవాస్యవేత్తా లీలాసల్లాప ఇద్ధం జల
నిధి హిమవతగ్రన్యయోః పాతుయుష్మా॥

నాధవిలోకయమేఘం కృతస్తవపావమిపాయాః నహినహిపశ్య త
యోధరమపసారయకంచుకీమురసః॥

అభిమాన్యుడు భేదిండుకు వెళ్లిన పక్షపాతం.

మాకు తెలిసివున్న యీ పక్షపాతం ప్రింటు వెయ్యడమాయినది.
భారతములోవున్న యితర పక్షపాతములు యెవ్వరైనా ప్రింటు చేయడం
ప్రింటు వేసి పంపినవారికి వక ప్రతి పంపబడును.
ఇది నాలుగుగీట్లది మోస్తరునిమిత్తం వెయ్యడమైనది. ౧- ౧౬ యీ
మోస్తరుగా యింకా రెట్టింపినకొద్దీ విస్తారముగా రెట్టింపి వా
లా చిక్కుగానున్న వుంటుంది.
స, అక్షరము సంబంధపుడు దగ్గరనుంచి దు, అక్షరం మర్యోధను
దు దగ్గరకు గీట్లమధ్యనుంచి వెళ్లుతుంది.

ఉ॥ పైగడి నాగు గుర్రమును బాగుగబట్టుచు జుట్టుముట్టి స॥ ద్రాగ
ముమీర గేరు చతురంగమునంగల గల్గ నన్నిట॥ సాగగ జేసె భాసిలితి
సార మపారముగా నుతింపగా॥ శ్రీగురు వత్సవాయి వర సింహాసనాధి
ప శ్రీజగన్నాథ॥

చదరంగము పయిచుట్టువరసలలో యేగదులలోపున్నాఅరవైనాలుగుగ
దులు గుర్రమును దాటించడము.

పైచుట్టువరుసలలో యేసుగయింటనుంచి అరవైనాలుగు గదులు గుర్ర
మును దాటించడమును గురించి. ఇదేప్రకారము యెడమప్రక్కనున్నప
సుగయింటనుంచి తిప్పిదాటించవచ్చును.

౭	౧౫	౩౧	౪౫	౫	౨౦	౩౩	౪౬
౩౨	౪౯	౬	౧౯	౩౨	౪౭	౪	౨౧
౧౭	౫	౫౧	౫౫	౬౩	౬౦	౪౫	౩౪
౫౨	౨౯	౬౪	౬౧	౫౪	౫౭	౨౨	౩
౯	౧౬	౫౫	౫౨	౫౯	౬౨	౩౫	౪౪
౨౫	౩౯	౨౬	౧౩	౫౬	౫౩	౨	౨౩
౧౫	౧౦	౪౧	౩౫	౨౫	౧౨	౪౩	౩౬
౪౦	౨౭	౧౪	౧౧	౪౨	౩౭	౨౪	౧

శుభ్రులకులలో శుభ్రపయింతునిది అర్హత నాయనగదులు నాలుదం.
 పిలవని నుదకు పాల్గొమ్మిం శుభ్రపయింతునిది నిష్ఠి వేశేది.

౧౧	౨	౩౨	౩౩	౧౧	౫	౪౪	౩౫
౩౫	౩౨	౧౧	౬	౪౨	౩౪	౧౩	౪
౪	౧౪	౬౦	౫౨	౬౪	౫౧	౩౬	౪౪
౩౧	౪౪	౬౩	౫౪	౬౧	౫౪	౩	౧౪
౧౪	౪	౫౬	౫౪	౫౧	౧౫	౫౧	౩౨
౩౩	౩౧	౫౩	౬౧	౫౫	౩౪	౧౩	౧
౧	౧౨	౧౪	౪౧	౧౧	౧౫	౧౨	౩౪
౧౪	౪౧	౧౧	౧౬	౧౨	౪౧	౧	౧౫

చుట్టుగమలలో శకటుయింటనుంది అరవైనానుపగమలు నాటడం.
 ఈలాగే యెడను పార్శ్వము శకటుయింటనుంది తిప్పి వే శేది.

౩౫	౪౫	౭	౨౨	౩౩	౪౬	౫	౨౦
౫	౨౩	౩౪	౪౭	౬	౨౦	౩౨	౪౫
౪౪	౩౬	౫౦	౬౪	౫౭	౬౦	౦౪	౪
౨౪	౪	౫౫	౬౦	౫౪	౬౩	౪౪	౩౦
౩౭	౫౦	౨౫	౫౨	౫౪	౫౬	౩	౦౦
౦౦	౦౩	౩౫	౫౫	౬౨	౫౩	౩౦	౪౩
౩౪	౨౬	౦౫	౦౨	౪౦	౨౫	౦౭	౨
౦౪	౦౦	౪౦	౨౭	౦౬	౦	౪౨	౨౪

చుట్టుగమలలో రాజుయింటనుంది అరవైనాలుగుగమలు వాలడం.

ఈలాగే యెడమపార్శ్వము ముండ్రియింటనుంది తిప్పవేలేది.

౧౮	౩౧	౪౬	౭	౧౬	౩౩	౪౮	౯
౪౫	౬	౧౭	౩౨	౪౭	౮	౧౫	౩౪
౨౦	౧౯	౬౦	౫౫	౬౯	౫౧	౧౦	౦.
౫	౪౪	౬	౫౨	౫౯	౫౬	౩౫	.
౨౦	౨౯	౫౮	౬౧	౫౪	౧౩	౫౦	౧౧
౪౩	౪.	౫౩	౬౪	౫౭	౩౮	౨౫	౩౬
౨౮	౨౧	౨	౪౧	౨౬	౨౩	౧౨	౩౯
౩	౪౨	౨౭	౨౨	౧	౪౦	౩౭	౨౪

చుట్టుగమలలో గుర్రపయింటనుంచి అరవైనాలుగుగమలూ
 దొట్టడములో సఖముమట్టుకు ముప్పయిరెండుగమలు దాటి తిరిగివుం
 డిపోయినముప్పయిరెండుగమలు దాటించడమగుగురించి.

౨౨	౫	౧౮	౯	౩౨	౩	౨౮	౧౫
౧౧	౧౦	౨౧	౪	౨౫	౧౬	౩	౨
౬	౨౩	౧౨		౮	౨౯	౧౪	౨౬
౧౧	౨౦	౭	౨౪	౧౩	౨౬	౧	౩౦
౨౨	౫	౧౮	౯	౩౨	౩	౨౮	౧౫
౧౯	౧౦	౨౧	౪	౨౫	౧౬	౩౧	౨
౬	౨౩	౧౨	౧౭	౮	౨౯	౧౪	౨౬
౧౧	౨౦	౭	౨౪	౧౩	౨౬	౧	౩౦

శా॥ మైకేనారముగాక దానికి సమీపంబైన కైవారముం దేకోణం
బుననున్న గాని తురగంబీముప్ప దార్లవలకుం దాకింజేసితి భూసురేంద్ర
కృత సత్కార్య సంపదనా॥ శ్రీ కారుణ్య జగత్పితండ్ర వర శ్రీ సింహ
ద్రి రాజోత్తమ-॥

చుట్టూ నీకవఁ గమలు వదిలివేసి లోపల రెండోవరసలో యెక్కి-డవు
న్నా మైచుట్టువరసగాక లోపలవున్న ముప్పయిఆరుగమలు గుర్రమును
దాటించడము. గుర్రపయింటకు సమానముగాఁగాని లోపల రెండవ
రస గదిలోనుంచి దాటించడము. ఇదేప్రకారము యెడమప్రక్కనుం
చి తిప్పు దాటించవచ్చును.

	౨౭	౧౦	౧౯	౪	౨౧	౧౨	
	౧౮	౫	౨౮	౧౧	౩౨	౩	
	౬	౨౬	౧౭	౨౦	౧౩	౨౨	
	౬	౩౩	౮	౨౯	౨	౩౫	
	౨౫	౧౬	౩౧	౩౪	౨౩	౧౪	
	౩౬	౭	౨౪	౧౫	౩౦	౧	

చుట్టూ వకవరసగదులు వదిలి వేసి లోపల రెండువరసలో
యెక్కడవున్నా పైచుట్టవరసగాక లోపలవున్న ముప్పయితిరుగదులు
స్మరమును దాటించడము.

ఇదిగట్టుయింటకు సమానముగావున్న లోపలరెండవవరస గదిలోనుంచి
దాటించడము. ఇదేప్రకారముయెడహస్రక్కనుంచికిప్పి దాటించవచ్చును.

	౨౪	౧౯	౪	౧౧	౩౦	౨౧	
	౫	౧౦	౨౩	౨౦	౩	౧౨	
	౧౮	౨౫	౩౬	౨౯	౨౨	౩౧	
	౯	౬	౧౭	౩౨	౧౩	౨	
	౨౬	౩౫	౮	౧౫	౨౮	౩౩	
	౭	౧౬	౨౭	౩౪	౧	౧౪	

మట్టా వకవరసగకులు నదిలివేసి లోపల రెండోవరసలో యొక్క
 డవువా పైనుట్టువరసగాక లోపలవున్న ముప్పయిఆరుగదులుగురము
 ను దాటించడము. రాజుయింటకు సమానముగావున్న లోపలరెండవ
 వరస గదిలోనుంచి దాటించడము. ఇరవైవకారముయొడనుప్రక్క నుంచితి
 స్సు ముంత్రియింటకు సమానముగావున్న గదిలోనుంచిదాటించవచ్చును.

	౧౯	౬	౨౫	౨౯	౧౭	౪	
	౨౪	౨౭	౧౯	౫	౩౬	౨౯	
	౭	౨౦	౯	౨౬	౩	౧౬	
	౧౦	౨౩	౧౨	౩౫	౩౦	౩౩	
	౧౩	౯	౨౧	౩౨	౧౫	౯౨	
	౨౨	౧౧	౧౪	౧	౩౪	౩౧	

స్త్రీచుట్టుగమలలో రాజుయింటనుంచి అరవైనాలుగుగమలూదాటడములో సఖమచుట్టుకు ముప్పయి రెండు గమలుదాటిరిగీవుండిపోయినముప్పయి రెండుగమలుదాటించడమునుగురించి.

ఈలా గేయెడమపార్శ్వముమంత్రియింటనుంచి తెప్పివేసేది.

౨౨	౧౩	౨౬	౯	౨౦	౭	౩౨	౩
౨౭	౧౦	౨౧	౧౬	౨౫	౪	౧౯	౬
౧౪	౨౩	౧౨	౨౯	౮	౧౭	౨	౩౧
౧౧	౨౮	౧౫	౨౪	౧	౩౦	౫	౧౮
౨౨	౧౩	౨౬	౯	౨౦	౭	౩౨	౩
౨౭	౧౦	౨౧	౧౬	౨౫	౪	౧౯	౬
౧౪	౨౩	౧౨	౨౯	౮	౧౭	౨	౩౧
౧౧	౨౮	౧౫	౨౪	౧	౩౦	౫	౧౮

ప్రేమట్టుగమలలో యేనుగయింటను. | అరవైనాలుగుగమలూదాటడములో సఖమమట్టుకు ముప్పయి రెండు గమలుదాటిరిగీవుండిపోయినముప్పయి రెండుగమలుదాటించడమునుగురించి.

ఈలా గేయెడమపార్శ్వమయేనుగయింటనుంచితిప్పి వేసేది.

౫	౨౨	౧౩	౨౫	౭	౩౨	౧౫	౧౫
౧౨	౨౫	౬	౨౧	౧౪	౧౭	౫	౩౧
౨౩	౪	౨౭	౧౦	౨౯	౨	౧౯	౧౬
౨౬	౧౧	౨౪	౩	౨౦	౯	౩౦	౧
౫	౨౨	౧౩	౨౫	౭	౩౨	౧౫	౧౫
౧౨	౨౫	౬	౨౧	౧౪	౧౭	౫	౩౧
౨౩	౪	౨౭	౧౦	౨౯	౨	౧౯	౧౬
౨౬	౧౧	౨౪	౩	౨౦	౯	౩౦	౧

ప్రేమమ్మ గమలలో శగటుయింటనుంచి అరవై నాలుగు గమలూ దాటడ
ములో సఖిమమ్మకు ముప్పయి రెండు గమలూ దాటిరిగీవుండినోయినము
ప్పయి రెండు గమలూ దాటించడమును గురించి.

ఈలో గేయెడమ పార్శ్వము శగటుయింటనుంచి తిప్పి వేసేది.

౭	౨౨	౯	౩౦	౧౩	౨౪	౩	౩౨
౧౦	౨౯	౬	౨౩	౪	౩౧	౧౪	౧౭
౨౧	౮	౨౭	౧౨	౧౯	౧౬	౨౫	౨
౨౮	౧౧	౨౦	౫	౨౬	౧	౧౮	౧౫
౭	౨౨	౯	౩౦	౧౩	౨౪	౩	౩౨
౧౦	౨౯	౬	౨౩	౪	౩౧	౧౪	౧౭
౨౧	౮	౨౭	౧౨	౧౯	౧౬	౨౫	౨
౨౮	౧౧	౨౦	౫	౨౬	౧	౧౮	౧౫

10205

